Приложение
к ООП ООО

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерство образования и науки Республики Башкортостан
МКУ «Отдел образования администрации городского округа г. Стерлитамак РБ»
Муниципальное автономное общеобразовательное учреждение
«Средняя общеобразовательная школа № 29»
городского округа город Стерлитамак Республики Башкортостан

РАССМОТРЕНО	СОГЛАСОВАНО	УТВЕРЖДЕНО
на заседании ШМО учителей родных языков,	Заместитель директора МАОУ «СОШ № 29» городского округа г. Стерлитамак РБ	Директор МАОУ «СОШ № 29» городского округа г. Стерлитамак РБ
Руководитель ШМО ______ А.А. Худайбердина	______ О.В.Калашникова	______ Д.С. Богатырев
Протокол № 5 от 29.08 2023 г.	от 30.08 2023 г.	Приказ № 417 от 30.08. 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родной (башкирский) язык»

для обучающихся 5-9 классов

г. Стерлитамак, 2023 г.

АҢЛАТМАЛЫ ЯҘЫУ

Төп дөйөм белем алыусы 5-9-сы кластар өсөн “Туған (башҡорт) тел” уҡыу предметының өлгө эш программаһы (артабан – Программа) уҡыу йылдары буйынса уҡыу предметының йөкмәткеһен, уҡытыуҙың төп методик стратегияларын, “Туған (башҡорт) тел” уҡытыу предметы саралары аша уҡыусыларҙы тәрбиәләүҙе һәм үҫтереүҙе билдәләй.

Программаның норматив-хоҡуҡи базаһы:

– Рәсәй Федерацияһының Конституцияһы;

– “Рәсәй Федерацияһының мәғариф тураһында” Федераль законы (29 декабрь 2012 йыл, № 273-ФЗ);

– “Рәсәй Федерацияһы халыҡтарының телдәре тураһында” Рәсәй Федерацияһының законы (25 октябрь, 1991 йыл, №1807-1);

– Төп дөйөм белем биреүҙең Федераль дәүләт белем биреү стандарты (31 май, 2021 йыл, № 287 Рәсәй Федерацияһының мәғариф министрлығы фарманы менән раҫланған);

– Төп дөйөм белем биреүҙең өлгөлө төп белем биреү программаһы (дөйөм белем биреү буйынса федераль уҡытыу-методик берләшмәһенең ҡарары менән раҫланған, № 1/22 протокол, 18 март, 2022 йыл);

– Тәрбиә эшенең өлгөлө программаһы (дөйөм белем биреү буйынса федераль уҡытыу-методик берләшмәһенең ҡарары менән раҫланған, №3/22 протокол, 23 июнь, 2022 йыл).

Программа уҡытыу рус телендә алып барылған башланғыс дөйөм белем биреүҙе тормошҡа ашырыусы Башҡортостан Республикаһының һәм Рәсәй Федерацияһының башҡа төбәктәренең дөйөм белем биреү ойошмалары өсөн әҙерләнгән һәм "Туған тел һәм туған әҙәбиәт" предмет өлкәһендә эшләүсе уҡытыусыларға методик ярҙам күрһәтеүгә йүнәлтелгән.

Программаның йөкмәткеһе системалы-эшлекле йүнәлешкә ярашлы төҙөлгән һәм дөйөм белем биреүҙең “Туған тел һәм туған әҙәбиәт” предмет өлкәһендәге Федераль дәүләт белем биреү стандарты (артабан – ФГОС)

талаптарына ярашлы төп дөйөм белем биреү программаһының төп белем биреү программаһын үҙләштереү һөҙөмтәһенә өлгәшеүгә йүнәлтелгән. Дәреслектәр һәм эш программалары төҙөүсе авторҙар уҡыу материалдарының күләмен һәм йөкмәткеһен киңәйтеү, шулай уҡ уҡыусыларҙы үҫтереү һәм тәрбиәләүҙә булышлыҡ итеүсе эш төрҙәрен тәҡдим итеү хоҡуғына эйә.

“Туған (башҡорт) тел” уҡыу предметына дөйөм характеристика

“Туған (башҡорт) тел” курсы уҡыусыларҙың милли мәҙәниәтте үҙләштереү һәм тормошта үҙ урынын таба белеү ҡоралы булараҡ туған телде өйрәнеүҙә ихтыяждарын ҡәнәғәтләндереүгә йүнәлтелгән. “Туған (башҡорт) тел” уҡыу предметы башҡа туған телдәрҙе өйрәнеүсе уҡыусыларҙың хоҡуҡтарын сикләмәй.

“Туған (башҡорт) тел” курсының йөкмәткеһендә уҡыусыларҙың белемдәрен телдең грамматик төҙөлөшө буйынса камиллаштырыу түгел, ә телмәр системаһының тормошта ҡулланылыу мәсьәләһе ҡаралған, телдең тышҡы күренеше күберәк сағылыш тапҡан: туған телдең халыҡтың тарихы һәм мәҙәниәте менән бәйләнешенә ҙур иғтибар бирелгән.

Программа башҡорт теленең социомәҙәни контексы, атап әйткәндә, тел аспекттарын сағылдыра, улар туранан-тура мәҙәни һәм тарихи шарттарға бәйле.

“Туған (башҡорт) тел” уҡыу предметын өйрәнеү маҡсаты һәм бурыстары

“Туған (башҡорт) тел” уҡыу предметын өйрәтеү **маҡсаты** – телмәр эшмәкәрлеге төрҙәрен һәм туған телдә аралашыу мәҙәниәтен камиллаштырыу, тел ғилеме бүлектәренә ярашлы башҡорт теленең спецификаһы, төп тел берәмектәре тураһында белемде киңәйтеү; күп мәҙәниәтле йәмғиәттә Рәсәй гражданлыҡ оҡшашлығын формалаштырыу.

“Туған (башҡорт) тел” уҡыу предметын өйрәнеү бурыстары:

– уратып алған кешеләр менән формаль һәм формаль булмаған шарттарҙа шәхес-ара һәм мәҙәни-ара аралашыу һәләттәрен үҫтереү;

– туған (башҡорт) телдең коммуникатив һәм эстетик сараларын тормошта ҡулланыу;

– туған тел тураһында ғилми белемде системалаштырыу һәм киңәйтеү; уның кимәлдәре һәм берәмектәре араһындағы бәйләнеште аңлау; тел ғилеменең мөһим төшөнсәләрен, туған телдең төп берәмектәрен һәм грамматик категорияларын үҙләштереү;

– һүҙгә төрлө лингвистик анализ эшләү күнекмәләрен (фонетик, морфемик, һүҙьяһалыш, лексик, морфологик), шулай һүҙбәйләнешкә һәм һөйләмгә синтаксик анализ, текстҡа күп яҡлы анализ башҡарыу һәләттәрен формалаштырыу;

– актив һәм потенциаль һүҙлек запасын байытыу, аралашыу стиленә һәм ситуацияһына ярашлы ирекле фекер һәм хис-тойғо белдереү өсөн телмәрҙә туған (башҡорт) телдең грамматик сараларын ҡулланыу күләмен киңәйтеү;

– туған тел лексикаһының төп стилистик ресурстары һәм фразеологияһы, төп тел нормалары (орфоэпик, лексик, грамматик, орфографик, пунктуацион) һәм телмәр этикеты ҡағиҙәләренә эйә булыу; уларҙы телмәр практикаһында һөйләү һәм яҙма телмәрҙә ҡулланыу тәжрибәһенә өлгәшеү;

– бөтә кешелек ҡиммәте рәүешендә ҡабул итеп, тел мәҙәниәте өсөн яуаплылыҡ формалаштырыу.

“Туған (башҡорт) тел” уҡыу предметының уҡыу планында урыны

Федераль дәүләт уҡытыу стандарттарына ярашлы «Туған тел» уҡыу предметы «туған тел һәм туған әҙәбиәт» предмет өлкәһенә ҡарай һәм өйрәнеү өсөн мотлаҡ булып тора.

“Туған (башҡорт) тел” уҡыу предметын өйрәнеү өсөн бөтәһе 340 сәғәт бүленә: 5-се класта – 68 сәғәт, 6-сы класта – 68 сәғәт, 7-се класта – 68 сәғәт, 8-се класта – 68 сәғәт, 9-сы класта – 68 сәғәт, аҙнаһына – 2-шәр сәғәт.

Белем биреү учреждениеһы предметты өйрәнеү өсөн бирелгән сәғәттәрҙе белем биреүҙә ҡатнашыусыларҙың планына ярашлы үҙ аллы арттырыу хоҡуғына эйә.

“Туған (башҡорт) тел” уҡытыу предметының төп йүнәлештәре

Курстың йөкмәткеһе тел ғилеменең төп бүлектәренә ҡараған (фонетика, лексика, морфология, синтаксис) төшөнсәләрҙе өйрәнеүгә нигеҙләнә һәм тел берәмектәре менән эшләү алымдарын үҙләштереүгә йүнәлтелә. Башҡорт теленең факттары рус телендәге тел күренештәре менән сағыштырмаса планда уҡытыла.

Уҡыусыларҙың туған тел тарихы тураһында белемдәрен тәрәнәйтеү маҡсатынан, Программала башҡорт теленең үҙгәреү һәм үҫеү процесын сағылдырған тарихи мәғлүмәттәр бирелә. Шулай уҡ тарихи йырҙарҙа, мәҡәлдәрҙә һәм ҡобайырҙарҙа осраған боронғо һүҙҙәрҙең лексик мәғәнәһе аңлатыла (туғанлыҡ терминдары, башҡорттарҙың боронғо көнкүрешен сағылдырған һүҙҙәр, географик атамалар, рәсми эш башҡарыу менән бәйле һүҙҙәр).

Програмала уҡыусыларҙың телмәр эшмәкәрлеген камиллаштырыусы бөтә эш төрҙәре ҡаралған (тыңлау, йәнле һөйләү практикаһы, уҡыу, яҙыу). Телмәр эшмәкәрлеге тел материалын өйрәнеүҙә лә, текст өҫтөндә эшләүҙә лә урын ала.

Предмет-ара бәйләнештең урын алыуы һәм уның йөкмәткеһенең билдәле бер метапредметлыҡ һөҙөмтәһенә ирешеүе күҙ уңында тотолоп, Программаға биология, география, математика, тарих, экология менән бәйле текстар индерелде.

Башҡорт мәҙәниәтен төплө аңлау һәм башҡорт халҡының менталитетын яҡшыраҡ төшөнөү өсөн туған (башҡорт) телде өйрәнеү барышында туған (башҡорт) әҙәбиәт курсы менән параллелдәр мотлаҡ булдырыла.

Программаның йөкмәткеһе төп ике йүнәлеш буйынса алып барыла. Тәүге йүнәлеш – "Телмәр эшмәкәрлеге һәм телмәр мәҙәниәте" – йәнле һөйләү һәм аралашыу һәләттәрен формалаштыра. Икенсе йүнәлеш – "Тел тураһында төп мәғлүмәт. Тел ғилеменең бүлектәре" – уҡыусыларҙың лингвистик компетенцияларын формалаштырыуға йүнәлтелгән; башҡорт теленең төҙөлөшөн сағылдырыусы һәм тел берәмектәренең үҙенсәлекле функцияларын күрһәтеүсе бүлектәрҙе үҙ эсенә ала.

"ТУҒАН (БАШҠОРТ) ТЕЛ" УҠЫУ ПРЕДМЕТЫНЫҢ ЙӨКМӘТКЕҺЕ

5-се класс

Бүлек 1. Телмәр эшмәкәрлеге һәм телмәр мәҙәниәте

Уҡыусыларҙың коммуникатив һәләттәрен камиллаштырыу: башҡорт теленең орфоэпияһы буйынса күнегеүҙәр эшләү.

Баҫым. Башҡорт телендә баҫымдың үҙенсәлеге.

Инеш диктант (75 һүҙ).

Халыҡ ижады әҫәрҙәре менән эш: иҫкергән һүҙҙәрҙе һәм фразеологизмдарҙы табыу, уларҙың мәғәнәләрен аңлатыу.

Монолог. Диалог. Полилог. Диалогтар төҙөү.

Фразеологизмдар менән һөйләмдәр төҙөү.

Хәҙерге башҡорт әҙәби теленең төп нормалары.

Телмәр этикетының традициялары һәм нормалары. Яғымлылыҡ һүҙҙәре.

Аралашыуҙа телмәр мәҙәниәтенең нығынған формулалары.

Бүлек 2. Тел тураһында төп мәғлүмәт. Тел ғилеменең бүлектәре

1–4-се кластарҙа үткән материалдарҙы ҡабатлау.

Төрки телдәр араһында башҡорт теле.

Лексика. Башҡорт теленең лексик төҙөлөшө. Төп башҡорт һәм үҙләштерелгән һүҙҙәр. Башҡорт телендә синонимдар, антонимдар һәм омонимдар.

Фразеологик берәмектәр. Фразеологизмдарҙың функциялары. Фразеологизмдар менән һөйләмдәр төҙөү.

Фразеологик берәмектәрҙе таныу, уларҙың мәғәнәһен аңлау маҡсатында әҙәби әҫәрҙәр менән эш.

Фонетика: башҡорт теленең үҙенсәлекле өндәре; башҡорт теленең һуҙынҡы өндәре (һуҙынҡы өндәрҙең тулы характеристикаһы).

Башҡорт теле тартынҡы өндәренең үҙенсәлектәре (ғ, һ, ң, ҫ).

Һүҙҙең төҙөлөшөндә ҡайһы бер хәрефтәрҙең ҡулланыу үҙенсәлектәре: препозиция, интерпозиция һәм постпозиция. Башҡорт теленең орфографик нормаларын нығытыу маҡсатында практик күнегеүҙәр эшләү.

Ижек. Һүҙҙәрҙе ижеккә бүлеү.

Башҡорт һәм рус телендә баҫымдың үҙенсәлеге. Баҫымдың төрҙәре.

Алфавит (ҡабатлау). Алфавит тураһында төшөнсә. Башҡорт һәм рус алфавиты.

Морфология. Исем. Уртаҡлыҡ һәм яңғыҙлыҡ исемдәр.

Сифат. Төп сифаттар. Шартлы сифаттар.

Башҡорт теленең һүҙ төҙөлөшө. Һүҙҙең тамыры. Тамыр. Ялғауҙар. Аффикстарҙың (ялғауҙарҙың) төрҙәре: һүҙ үҙгәртеүсе, һүҙ яһаусы, форма яһаусы ялғауҙар.

Һүҙьяһалыш юлдары. Ауыр яҙылышлы һүҙҙәр. Ауыр яҙылышлы һүҙҙәрҙе яҙыу ҡағиҙәләре.

Орфографик һиҙгеректе үҫтереүсе күнегеүҙәр.

Диктант (80 һүҙ).

Үткән темаларҙы ҡабатлау.

6-сы класс

Бүлек 1. Телмәр эшмәкәрлеге һәм телмәр мәҙәниәте

5-се класта үткән материалдарҙы ҡабатлау: монолог, диалог, полилог. Башҡорт теленең фразеологизмдары. Иҫкергән һүҙҙәр.

Башҡорт теленең орфоэпик нормалары.

Инеш диктант (85 һүҙ).

Башҡортостан тураһында ҡыҫҡаса мәғлүмәт. Башҡортостан ономастикаһы. Башҡортса топонимик берәмектәр, үҫемлек атамалары менән эш. Географик объекттарҙың атамалары буйынса орфографик күнекмәләр.

Урал тауына арналған текстар менән эш.

Этнографик характерҙағы текстар менән эш.

Баҫым. Башҡорт телендә баҫымдың үҙенсәлектәре: ҡатмарлы һүҙҙәргә, һорау алмаштарына ялғау ҡушылыуы.

Бүлек 1. Тел тураһында төп мәғлүмәт. Тел ғилеменең бүлектәре

Исем. Исемдең килеш формалары. Башҡорт телендә килеш ялғауҙарының ванианттары. Килеш формаларын рус теленә тәржемә итеү.

Башҡорт телендә исемдәрҙең үҙгәреш үҙенсәлектәре. Башҡорт телендә һүҙ үҙгәреш барышын рус телендәге күренештәр менән сағыштырыу.

Башҡорт телендә исемдең һан һәм зат менән үҙгәреше. Рус телендәге был күренеш менән сағыштырыу.

Исемдәрҙең яһалышы: яһалма исемдәр, ҡушма исемдәр. Башҡорт һәм рус телдарендә һүҙьяһалыш ысулдары.

1812 йылғы Ватан һуғышына арналған текстар менән эш: иҫкергән һүҙҙәрҙе асыҡлау, хәрби лексика, фразеологик берәмектәрҙе билдәләү.

Исемдәрҙең эйәлек категорияһы. Башҡорт һәм рус телдәрендә эйәлекте белдереү саралары.

Башҡорт телендә эйәлек ялғауының икенсе функцияһы.

Сифат. Һүҙ төркөмө булараҡ сифатҡа башҡорт һәм рус телдәрендә характеристика. Сифат дәрәжәләре: төп, сағыштырыу, аҙһытыу, артыҡлыҡ.

Төп һәм шартлы сифаттар. Шартлы сифаттарҙың функциональ үҙенсәлектәре. Сифаттарҙың үҙгәреше.

Сифаттарҙың яһалышы. Яһалма һәм ҡушма сифаттар. Һүҙ яһаусы нигеҙ функцияһында сифаттар.

Башҡорт әҙәби теле.

Һан. Һан төркөмсәләре: төп һан, рәт һаны, йыйыу һаны, бүлем һаны, сама һаны. Һандарҙың үҙгәреше. Һандарҙың дөрөҫ яҙылышы.

Алмаш. Алмаштарҙың функциональ үҙенсәлектәре. Алмаш төркөмсәләре: зат алмаштары, күрһәтеү алмаштары, һорау алмаштары, билдәләү алмаштары, билдәһеҙлек алмаштары, юҡлыҡ алмаштары.

Диктант (95 һүҙ).

Үтелгән материалдарҙы ҡабатлау: исем, сифат, һан, алмаш.

7-се класс

Бүлек 1. Телмәр эшмәкәрлеге һәм телмәр мәҙәниәте

Лексика: омонимия һәм парономия. Омонимдарҙың төрҙәре. Омонимдарҙы телмәрҙә дөрөҫ ҡулланыу.

Паронимдар һәм телмәр теүәллеге. Паронимдарҙы телмәрҙә ҡулланыу, уларҙағы мәғәнә айырмалыҡтары, функциональ стиль билдәләре. Паронимдарҙы телмәрҙә ҡулланыуҙа киң таралған хаталар.

Башҡорттарҙың традицион телмәр этикеты. Һөйләшеүҙә ҡәтғиллекте булдырмау. Вербаль булмаған (һүҙһеҙ) аралашыу этикеты.

Ым-ишара ҡулланыу этикеты. Телмәрҙе алмаштырыусы һәм һөйләшеү барышында ҡулланылған ым-ишаралар.

Бүлек 2. Тел тураһында төп мәғлүмәт. Тел ғилеменең бүлектәре

Башҡорт теленең фонетикаһы, һүҙьяһалышы һәм морфологияһы буйынса темаларҙы ҡабатлау. Һүҙҙәрҙең һүҙ төркөмдәренә бүленеше. Исем һүҙ төркөмөнөң үҙгәреүе. Һандарың дөрөҫ яҙылышы.

Инеш диктант (90 һүҙ).

Ҡылым. Эйәле һәм эйәһеҙ ҡылымдар.

Ҡылымдарҙың тематик төркөмдәре.

Үҙ аллы һәм ярҙамсы ҡылымдар.

Ҡылым һөйкәлештәре. Хәбәр һөйкәлеше. Хәбәр һөйкәлешенең заман формалары.

Хәбәр һөйкәлеше ҡылымының синтаксик функцияһы.

Ҡылымдың юҡлыҡ формаһы.

Бойороҡ һөйкәлеше ҡылымы. Бойороҡ һөйкәлешенең семантик төрҙәре.

Теләк һөйкәлеше ҡылымы.

Шарт һөйкәлеше.

Ҡылым формалары. Исем ҡылым. Сифат ҡылым. Сифат ҡылымдың заман формалары. Уртаҡ ҡылым (инфинитив). Хәл ҡылым. Башҡорт телендә хәл ҡылым формалары.

Рәүеш. Рәүеш төркөмсәләре.

Башҡорт һәм рус телендә һан.

Проект эше.

Ярҙамсы һүҙҙәр. Теркәүестәр, бәйләүестәр, киҫәксәләр. Башҡорт һәм рус телендә бәйләүестәр һәм уларҙың функциялары.

Ымлыҡтар.

Диктант (100 һүҙ).

Ярҙамсы һүҙ төркөмдәре буйынса практик эш.

8-се класс

Бүлек 1. Телмәр эшмәкәрлеге һәм телмәр мәҙәниәте

Хәҙерге башҡорт әҙәби теленең орфоэпик нормалары.

Хәҙерге телмәрҙә осраған типик орфоэпик хаталар.

Һүҙ башында [v] һуҙынҡыһының [в] урынына әйтелеүе, ғәрәп, фарсы һәм рус теленән үҙләштерелгән һүҙҙәрҙә тартынҡыларҙың дөрөҫ яҙылышы.

[И] һуҙынҡыһының һүҙ аҙағында дөрөҫ әйтелеше.

Лексика: синонимия, синонимик рәт. Телмәр формулаларының синонимияһы.

Телмәр этикетынын тактикалары һәм коммуникациялары.

Бүлек 2. Тел тураһында төп мәғлүмәт. Тел ғилеменең бүлектәре

7-се класта үткән материалды ҡабатлау: ҡылым, рәүеш, ярҙамсы һүҙ төркөмдәре. Һүҙ төркөмдәрен айырыу ысулдары.

Яҙма эш: инеш диктант (110 һүҙ).

Ябай һөйләм синтаксисы. Интонация һәм һөйләү маҡсаты буйынса һөйләм төрҙәре: хәбәр һөйләм, һорау һөйләм, бойороҡ-өндәү һөйләм.

Һүҙҙәрҙең үҙ-ара бәйләнеү юлдары. Теҙмә бәйләнеш. Эйәртеүле бәйләнеш.

Синтаксик бәйләнеш төрҙәре: ярашыу, башҡарылыу, йәнәшәлек, һөйкәлеү (изафет). Башҡорт һәм рус телендә һүҙҙәрҙең бәйләнеү төрҙәрен сағыштырма анализлау.

Һөйләм төҙөлөшө. Һөйләмдең баш киҫәктәре. Эйә. Хәбәр. Эйә һәм хәбәр функцияһында һүҙ төркөмдәре.

Башҡорт һәм рус телендә һөйләмдә һүҙ тәртибе.

Һөйләмдең эйәрсән киҫәктәре. Тиң һәм тиң булмаған аныклаусылар, уларҙың һөйләмдә функциональ үҙенсәлектәре.

Тултырыусы. Тултырыусы функцияһында һүҙ төркөмдәре. Тура һәм ситләтелгән тултырыусылар.

Салауат Юлаев тураһындағы әҫәрҙәр тексты өҫтөндә эшләү: лексик анализ, синтаксик анализ.

Хәл. Хәл төрҙәре. Ваҡыт хәле, урын хәле, сәбәп хәле, маҡсат хәле, күләм-дәрәжә хәле.

Ҡыш темаһына арналған текстар өҫтөндә эшләү.

Бер һәм ике составлы һөйләмдәр. Йыйнаҡ һөйләм. Тарҡау һөйләм.

Бер составлы һөйләмдәр: билдәле эйәле һөйләм, дөйөм эйәле һөйләм, билдәһеҙ эйәле һөйләм, эйәһеҙ һөйләм, атама һөйләм.

Тулы һәм кәм һөйләмдәр.

Айырымланған эйәрсән киҫәктәр.

Һөйләм киҫәктәре менән грамматик бәйләнеше булмаған һүҙҙәр. Өндәш һүҙҙәр. Инеш һүҙҙәр, инеш һүҙбәйләнештәр һәм инеш һөйләмдәр.

Проект эше.

Тура телмәр. Ситләтелгән телмәр.

Яҙма эш: диктант (120 һүҙ).

9-сы класс

Бүлек 1. Телмәр эшмәкәрлеге һәм телмәр мәҙәниәте

Телмәрҙең функциональ стилдәре. Ябай һөйләү стиле. Рәсми стиль. Публицистик стиль. Нәфис әҙәбиәт стиле. Фәнни стиль.

Доклад, сығыш яһау, хәбәр итеү.

Проект яҡлауҙа оппоненттың сығышы.

Телмәр мәҙәниәте. Телмәр мәҙәниәте проблемаһы булараҡ сит тел һүҙҙәрен ҡулланыу.

Нәфис әҙәбиәт теле. Художестволы әҫәрҙә диалог.

Текст һәм интертекст. Афоризмдар. Өлгөлө текстар.

Реклама тексы, уның тел һәм структур үҙенсәлектәре.

Хәҙерге мәктәп уҡыусыһының телмәр хаталары.

Интернетта аралашыу этикаһы һәм этикеты.

Социаль селтәрҙәрҙә аралашыу этикеты.

Интернетта фекер алышыу, интернет-диспут нормалары, этикет тәртибе.

Бүлек 2. Тел хаҡында төп мәғлүмәт. Тел ғилеменең бүлектәре

Башҡорт теленең лингвистик һүҙлектәре. Академик һүҙлек. Аңлатмалы һүҙлек. Башҡорт теленең фразеологик һүҙлеге. Башҡорт халыҡ мәҡәлдәре һәм әйтемдәре һүҙлеге. Башҡорт теленең ономастик һүҙлектәре.

Башҡорт телендә төп фонетик процестар.

Проект эше.

Башҡорт йәнле һөйләү теленең ерле үҙенсәлектәре. Диалектизмдар.

Синтаксис. Һүҙ һәм һөйләм. Тарҡау һәм йыйнаҡ һөйләмдәр.

Ҡушма һөйләм синтаксисы. Теҙмә ҡушма һөйләм. Теркәүесһеҙ һәм теркәүесле теҙмә ҡушма һөйләмдәр.

Эйәртеүле ҡушма һөйләм. Эйәрсән ҡушма һөйләмдәрҙең төрҙәре.

Башҡорт телендә ҡатмарлы синтаксик конструкциялар.

ТӨП ДӨЙӨМ БЕЛЕМ БИРЕҮ КИМӘЛЕНДӘ “ТУҒАН (БАШҠОРТ) ТЕЛ” УҠЫУ ПРЕДМЕТЫ ПРОГРАММАҺЫН ҮҘЛӘШТЕРЕҮ БУЙЫНСА ҺӨҘӨМТӘЛӘР

Шәхси һөҙөмтәләр

“Туған (башҡорт) тел” предметы буйынса өлгө эш программаһы дөйөм белем биреү кимәлендәге шәхси һөҙөмтәләр уҡыу һәм тәрбиә биреү эшмәкәрлегенең берҙәмлегенән сығып тормошҡа ашырыла. Был эшмәкәрлек Рәсәйҙәге традицион социаль һәм мәҙәни, рухи һәм әхлаҡи ҡиммәттәргә, йәмғиәттә ҡабул ителгән тәртип ҡағиҙәләре һәм нормаларына ярашлы алып барыла; улар шәхестең үҙ-үҙен танып белеүенә, үҙенең тәрбиәләүенә һәм үҫешенә, эске ҡарашын формалаштырыуға булышлыҡ итә.

“Туған (башҡорт) тел” уҡыу предметын өйрәнеү һөҙөмтәһендә 5–9-сы класс уҡыусыларында түбәндәге шәхси һөҙөмтәләр формалаша:

граждандар тәрбиәләү:

– граждандың бурыстарын башҡарыуға һәм уның хоҡуҡтарын тормошҡа ашырыуға әҙерлек, башҡа кешеләрҙең хоҡуҡтарын, иреклеген һәм законлы мәнфәғәттәрен ихтирам итеү;

– ғаилә, белем биреү ойошмалары, урындағы берләшмә, тыуған яҡ һәм ил тормошонда актив ҡатнашыу, шул иҫәптән туған (башҡорт) телдә яҙылған әҙәби әҫәрҙәрҙә сағылыш тапҡан күренештәр менән сағыштырыу; экстремизмдың һәм дискриминацияның төрлө формаларын ҡабул итмәү;

– төрлө социаль институттарҙың кеше тормошондағы ролен аңлау; граждандың төп хоҡуҡтары, азатлыҡтары һәм бурыстары, күп мәҙәниәтле һәм күп конфессиялы йәмғиәттә шәхес-ара мөнәсәбәттәрҙең социаль нормалары һәм ҡағиҙәләре тураһында мәғлүмәтле булыу; шул иҫәптән туған (башҡорт) телдә яҙылған әҙәби әҫәрҙәр миҫалдары нигеҙендә лә был сифаттарҙы формалаштырыу;

– төрлө уртаҡ эшмәкәрлеккә әҙерлек, үҙ-ара аңлашыуға һәм ярҙамға ынтылыу; мәктәп үҙидараһында әүҙем ҡатнашыу;

– гуманитар эшмәкәрлектә ҡатнашыуға әҙерлек (мохтаж кешеләргә ярҙам итеү; ирекмәнлек);

илһөйәрлек тәрбиәһе:

– күп мәҙәниәтле һәм күп конфессиялы йәмғиәттә Рәсәйҙең граждандлыҡ берҙәйлеген Рәсәй Федерацияһы халыҡтарының башҡа туған телдәр рәтендә туған (башҡорт) телдең ролен аңлау;

– “Туған (башҡорт) тел” уҡыу предметы контексында туған (башҡорт) телде, Рәсәй Федерацияһының тарихын һәм мәҙәниәтен, тыуған яҡтың, Рәсәй халыҡтарының мәҙәниәтен өйрәнеүгә ҡыҙыҡһыныу белдереү;

– туған (башҡорт) телгә, Тыуған ил – Рәсәй ҡаҙаныштарына, фәнгә, сәнғәткә, хәрби батырлыҡтарға һәм халыҡтың хеҙмәт ҡаҙаныштарына, шул иҫәптән нәфис әҫәрҙәрҙә сағылыш тапҡан күренештәргә иғтибарлы мөнәсәбәт;

– Рәсәй символдарына, дәүләт байрамдарына, тарихи һәм тәбиғи мираҫҡа һәм һәйкәлдәргә, тыуған илдә йәшәгән төрлө халыҡтарҙың йолаларына ихтирам;

рухи һәм әхлаҡи тәрбиә:

– эш-ҡылыҡ һайлау мәсьәләһе килеп тыуғанда, әхлаҡи ҡиммәттәргә һәм нормаларға таяныу;

– эш-ҡылығыңды, үҙеңдең тәртибеңде, телмәреңде, шулай уҡ башҡа кешеләрҙең тәртибен һәм ҡылыҡтарын әхлаҡ һәм хоҡуҡ нормаларынан сығып баһаларға әҙер булыу;

– асоциаль күрнештәрҙе ҡабул итмәү;

– индивидуаль һәм йәмғиәт шарттарында шәхестең иреклеге һәм яуаплылығы;

эстетик тәрбиә:

– төрлө сәнғәт төрҙәренә, башҡорт һәм башҡа халыҡтарҙың йолаларына һәм ижадына ҡарата һиҙгерлек;

– сәнғәттең эмоциональ йоғонтоһон аңлау; коммуникация һәм һәм үҙ-үҙеңде белдереү сараһы буларак художество мәҙәниәттең мөһимлеген аңлау;

– туған (башҡорт) телдең коммуникация һәм үҙ-үҙеңде сағылдырыу сараһы буларак әһәмиәтен төшөнөү;

– илебеҙ һәм донъя сәнғәте ҡиммәттәренең, этник мәҙәни йолаларҙың һәм халыҡ ижадының ролен аңлау;

– сәнғәттең төрлө төрҙәрендә үҙ-үҙеңде күрһәтеүгә ынтылыу;

физик тәрбиә биреү, һаулыҡ һәм эмоциональ именлек мәҙәниәтен булдырыу:

– тормош һәм уҡыу тәжрибәһенә таянып, йәшәүҙең ҡиммәтен аңлау;

– үҙеңдең һаулығына яуаплы ҡараш һәм сәләмәт тормош алып барыуға ынтылыщ (сәләмәт туҡланыу, гигиена ҡағиҙәләрен үтәү, дөрөҫ йәшәү һәм ял режимы, даими физик әүҙемлек);

– физик һәм психик һаулыҡ өсөн зарарлы ғәҙәттәрҙең (алкоголь, наркотиктар ҡулланыу, тәмәке тартыу) эҙемтәләрен аңлау һәм ҡабул итмәү;

– хәүефһеҙлек ҡағиҙәләрен үтәү, шул иҫәптән мәктәптәрҙә телгә уҡытыу процесында интернет мөхитендә үҙеңде хәүефһеҙ тотоу һәләттәре;

– стреслы хәл-ваҡиғаларға һәм үҙгәреүсән социаль, мәғлүмәт һәм тәбиғәт шарттарына яраҡлашыу һәләте, шул иҫәптән үҙ тәжрибәңде аңлап алыу һәм киләсәккә маҡсаттар ҡуйып йәшәү;

– үҙеңде һәм башҡаларҙы ғәйепләмәйенсә ҡабул итә белеү;

– әҙәби әҫәрҙәргә, шул иҫәптән туған телдә ижад ителгән хеҙмәттәргә таянып, үҙеңдең һәм башҡаларҙың эмоциональ хәлен аңлап, адекват тел саралары ярҙамында үҙеңдең хәл-торошоңдо башҡаларға еткереү;

– рефлексия һәләттәренең формалашҡан булыуы; үҙеңдең һәм башҡаларҙың хаталаныуға хоҡуҡтары булыуын таныу;

хеҙмәт тәрбиәһе биреү:

– технологик һәм социаль йүнәлештәге практик бурыстарҙы (ғаилә, мәктәп, ҡала, край сиктәрендә) хәл итеүҙә әүҙем ҡатнашыу, бындай

эшмәкәрлекте башлап ебәреү, планлаштырыу һәм үҙ аллы үтәү һәләтенә эйә булыу;

– төрлө һөнәрҙәрҙе һәм хеҙмәтте ғәмәлдә өйрәнеүгә ҡыҙыҡһыныу тыуҙырыу, шул иҫәптән, өйрәнелгән предмет буйынса белемде ҡулланыу һәм филологтарҙың, журналистарҙың, яҙыусыларҙың эшмәкәрлеге менән танышыу нигеҙендә алып барыу;

– хеҙмәткә һәм хеҙмәт эшмәкәрлеге һөҙөмтәләренә ихтирам;

– шәхси һәм йәмғәт мәнфәғәттәрен һәм ихтыяждарын иҫәпкә алып, белем биреүҙең индивидуаль траекторияһын һәм тормош пландарын аңлы рәүештә һайлау һәм төҙөү;

– киләсәккә үҙ пландарың хаҡында һөйләй белеү;

экологик тәрбиә:

– тирә-яҡ мөхит өлкәһендәге мәсьәләләрҙе хәл итеү, эштәрҙе планлаштырыу һәм уларҙың тирә-яҡ мөхит өсөн эҙемтәләрен баһалау өсөн социаль һәм тәбиғи фәндәр өлкәһендәге белемде ҡулланыуға йүнәлеш алыу;

– экология мәсьәләләренә үҙ ҡарашыңды аныҡ, аңлайышлы белдерә белеү;

– экологик мәҙәниәт кимәлен арттырыу, экологик проблемаларҙың глобаль характерын һәм уларҙы хәл итеү юлдарын аңлау;

– тирә-яҡ мөхиткә зыян килтергән, шул иҫәптән экологик проблемаларҙы күтәргән әҙәби әҫәрҙәр менән танышҡанда барлыҡҡа килгән күренештәрҙе ҡабул итмәү;

– тирә-яҡ мөхиткә зыян килтергән эш-хәрәкәттәрҙе әүҙем ҡабул итмәү;

– тәбиғәт, технологик һәм социаль мөхиттәрҙең үҙ-ара бәйләнгән булыу шарттарында үҙеңдең гражданин һәм ҡулланыусы булараҡ ролеңде аңлау;

– экологик йүнәлешле һәм фәнни тикшеренеү эшендә ҡатнашырға әҙер булыу;

фәнни танып белеүҙең әһәмиәте:

– эшмәкәрлектә кеше үҫешенең, тәбиғәттең һәм йәмғиәттең төп закондары, кешенең тәбиғәт һәм социаль мөхит менән үҙ-ара бәйләнеше тураһындағы фәнни фекерҙәр системаһына, тел үҫеше законлылыҡтарына йүнәлеш биреү;

– телмәр һәм уҡыу мәҙәниәтен, донъяны танып белеү сараһы булараҡ уҡыу оҫталығын үҙләштереү;

– мәктәптәге тел буйынса белем биреү үҙенсәлектәрен иҫәпкә алып, ғилми-тикшеренеү эшмәкәрлеге тәжрибәһен үҙләштереү;

– күҙәтеү эшен һәм башҡарылған эш-ҡылыҡты яҡынан ҡарап сығыу, индивидуаль һәм коллектив именлеккә өлгәшеү юлдарын камиллаштырыу;

уҡыусының социаль һәм тәбиғәт шарттарына яраҡлашыуын тәьмин итеүсе шәхси һөҙөмтәләр:

– төрлө йүнәлешле төркөмдәрҙә, шул иҫәптән ғаиләлә, һөнәри эшмәкәрлек һөҙөмтәһендә барлыҡҡа килгән коллективтарҙа, шулай уҡ башҡа мәҙәни мөхиттәрҙән булған кешеләр менән социаль тәжрибә, төп социаль ролдәрҙе, социаль тәртип нормаларын һәм ҡағиҙәләрен, социаль аралашыу сиктәрендә социаль тормош формаларын үҙләштереү;

– уҡыусыларҙың билдәһеҙлек шарттарында үҙ-ара аралашыуға, тәжрибә алыуға һәм белем туплауға әҙер булыуы;

– билдәһеҙлек шарттарында эш итеү һәләте, ғәмәли эшмәкәрлек аша үҙеңдең компетенцияларыңды үҫтереү, шул иҫәптән башҡа кешеләрҙән өйрәнеү, башҡалар менән бергә башҡарылған эшмәкәрлектән яңы белем, күнекмәләр алыу;

– образдарҙы асыҡлау һәм типиклаштырыу оҫталығы, яңы белем формалаштырыу һәләте, объекттар һәм күренештәр, шул иҫәптән элек билдәле булмаған әйберҙәр тураһында идеялар, төшөнсәләр, гипотезалар формалаштырыу, үҙ белемеңдең һәм компетенцияларыңдың етешһеҙлеген аңлау, үҙ үҫешеңде планлаштырыу;

– тотороҡло үҫеш концепцияһы өлкәһендәге төп төшөнсәләргә, терминдарға һәм идеяларға таянып эш итеү, тәбиғәт һәм йәмғиәт менән иҡтисадтың үҙ-ара бәйләнешен анализлау һәм асыҡлау, үҙеңдең эш-хәрәкәтеңде тирә-яҡ мөхиткә йоғонтоһонан сығып баһалау, маҡсаттарға ирешеү һәм глобаль эҙемтәләрҙе хәл итеү һәләте;

– стреслы хәлде аңлау, тормош, телмәр һәм уҡыу тәжрибәһенә нигеҙләнгән үҙгәрештәрҙе һәм уларҙың эҙемтәләрен баһалау һәләте; тетрәндергес хәл-торошто сыныҒыу талап иткән ҡаршылыҡтар тип ҡабул итеү;

– стресс хәлен баһалау, ҡабул ителгән ҡарарҙарҙы һәм ғәмәлдәрҙе көйләү; хәүефлектәрҙе һәм эҙемтәләрҙе формулировкалау һәм баһалау, тәжрибә формалаштырыу, хәҙерге шарттарҙа ыңғай сараларҙы табыу мөмкинлеге; уңыш гарантиялары булмаған осраҡта эш итергә әҙер булыу.

Метапредмет һөҙөмтәләр

5–9-сы кластарҙа “Туған (башҡорт) тел” предметын өйрәнеү һөҙөмтәһендә уҡыусы **универсаль танып белеү** эш-хәрәкәттәрен үҙләштерә.

Төп логик эш-хәрәкәттәр:

– лингвистик берәмектәрҙең, лингвистик күренештәрҙең һәм процестарҙың мөһим үҙенсәлектәрен асыҡлау һәм ҡылыҡһырлама биреү;

– дөйөмләштереү һәм сағыштырыу нигеҙҙәрен, анализ критерийҙарын булдырыу өсөн лингвистик берәмектәр (күренештәр) классификацияһының мөһим үҙенсәлеген билдәләү, тел берәмектәренең мөһим билдәләрен ҡылыҡһырлау;

– тикшерелгән факттарҙың, мәғлүмәттәрҙең һәм күҙәтеүҙәрҙең эҙмә-эҙлелеген һәм ҡапма-ҡаршылыҡтарын асыҡлау;

– законлыҡтарҙы һәм эҙмә-эҙлелектәрҙе асыҡлау өсөн критерийҙар тәҡдим итеү;

– уҡыу барышында ҡуйылған бурыстарҙы хәл итеү өсөн кәрәк булған мәғлүмәтте билдәләү;

– тел процестарын өйрәнеү барышында сәбәп-эҙемтә бәйләнешен асыҡларға; дедуктив һәм индуктив фекерләү, аналогия буйынса фекерләү ярҙамында һығымта яһарға, үҙ-ара бәйләнештәр тураһында гипотезалар булдырыу;

– төрлө типтағы текстар, тел берәмектәре менән эш иткәндә, төрлө хәл итеү варианттарын сағыштырып һәм үҙ аллы эшләнгән критерийҙарҙы иҫәптә тотоп, уҡыу-уҡытыу бурыстарын хәл итерлек ысул һайлап алыу;

тикшеренеү эше:

– һорауҙарҙы танып белеүҙәге төп тикшеренеү ҡоралы булараҡ ҡулланыу;

– ситуацияларҙың ысынбарлыҡҡа һәм көтөлгән торошона тап килмәгәнен асыҡлаған һорауҙарҙы ҡуя белеү, бөгөнгөнө һәм үткәнде үҙ аллы билдәләү һәләтенә эйә булыу;

– үҙ фекереңдең һәм башҡаларҙың ҡарашы дөрөҫ булыуына гипотеза төҙөү, үҙ ҡарашыңды һәм фекереңде нигеҙләү;

– ғәмәлдәр алгоритмын төҙөп, уларҙы уҡыу барышында килеп тыуған мәсьәләләрҙе хәл итеү өсөн ҡулланыу;

– үҙ аллы төҙөгән план буйынса тел берәмектәренең, процестарҙың, сәбәп-эҙемтә бәйләнештәренең үҙенсәлектәрен һәм объекттарҙың үҙ-ара бәйләнешен асыҡлаған ҙур булмаған тикшеренеү үткәреү;

– лингвистик тикшеренеү (экперимент) барышында алынған мәғлүмәттәрҙең дөрөҫлөгөн һәм ҡулланыу уңайлығын баһалау;

– үткәрелгән күҙәтеүҙәр, тикшеренеүҙәр буйынса үҙ аллы һығымталар һәм дөйөмләштереүҙәрҙе аныҡ ҡына әйтеп биреү;

– килеп сыҡҡан һығымталар һәм дөйөмләштереүҙәрҙе баһалау ҡоралдарын белеү;

– процестарҙың, ваҡиғаларҙың, ошондай йәки башҡа төрлө хәлдәрҙең алдағы үҫешен фаразлай белеү, шулай уҡ уларҙың яңы шарттарҙа үҫешен күҙаллау;

мәғлүмәт менән эш:

– ҡуйылған уҡыу-уҡытыу бурыстарына ярашлы мәғлүмәтте эҙләгәндә һәм һайлап алғанда бирелгән критерийҙарҙы иҫәпкә алып, ихтыжды ҡәнәғәтләндереү өсөн төрлө методтарҙы һәм ысулдарҙы ҡулланыу;

– текстарҙа, таблицаларҙа, схемаларҙа бирелгән мәғлүмәтте һайлап алыу, анализлау, аңлатыу, дөйөмләштереү һәм системалаштырыу;

– текст һәм унда бирелгән мәғлүмәттең ысынбарлыҡҡа тура килеүен баһалау һәм белем биреү бурыстарын хәл итеү мөмкинлеге йәһәтенән һөйләүҙең һәм уҡыуҙың төрлө төрҙәрен ҡулланыу;

– кәрәкле мәғлүмәтте һайлап алыу, дөйөмләштереү өсөн һәм ҡуйылған маҡсатты иҫәпкә алып, бер йәки бер нисә сығанаҡтан мәғлүмәтте системалаштырыу өсөн мәғәнәле уҡыуҙы ҡулланыу;

– төрлө мәғлүмәт сығанаҡтарынан оҡшаш фекерҙәрҙе табыу (бер үк уй-фекерҙе, фаразды раҫлаған йә кире ҡаҡҡан);

– үҙ аллы мәғлүмәтте еткереү өсөн иң ҡулай форма һайлап алыу (текст, презентация, таблица, схема) һәм хәл ителәсәк бурыстарҙы коммуникатив маҡсатҡа ярашлы еңел схемалар, диаграммалар, икенсе төрлө графикалар менән аңлатыу;

– мәғлүмәттең ышаныслы булыуын уҡытыусы тәҡдим иткән критерийҙар буйынса баһалау йәки уларҙы үҙ аллы төҙөү;

– мәғлүмәтте ныҡлы хәтерҙә ҡалдырыу һәм системалаштырыу.

“Туған (башҡорт) тел” предметын өйрәнеү һөҙөмтәһендә 5–9-сы класс уҡыусылары универсаль **коммуникатив** уҡыу эш-хәрәкәттәрен үҙләштерә.

Аралашыу:

– фекерҙе аңлау һәм аныҡ итеп әйтергә, эмоцияларҙы аралашыу шарттарына һәм маҡсаттарына ярашлы сағылдырырға; үҙ ҡарашыңды фекер

алышыу барышында диалог аша ла, телдән монолог рәүешендә лә, яҙма текста ла белдерә алыу;

– телдән тыш аралашыу сараларын билдәләй алырға һәм асыҡларға, социаль тамғаларҙың әһәмиәтен аңлау;

– бәхәсле ситуацияларҙы алдан танып белеү һәм уларҙы еңелләштереү, һөйләшеүҙәр алып барыу;

– башҡаларҙың уй-ниәтен аңлау, әңгәмәлә ҡатнашыусыларға ҡарата хөрмәт күрһәтеү һәм килешмәгәнеңде әҙәпле еткерә белеү;

– диалог/дискуссия барышында тема буйынса ғына һорауҙар биреү һәм мәсьәләләрҙе хәл итеүгә һәм аралашыуҙың яҡшы барыуын һаҡлауға йүнәлтелгән идеялар тәҡдим итеү

– үҙ фекереңде диалогта ҡатнашыусыларҙың фекере менән сағыштырыу, ҡараштарҙың оҡшаш һәм айырмалы яҡтарын билдәләү;

– тел анализының, үткәрелгән лингвистик тәжрибәләрҙең, тикшеренеүҙәрҙең, проекттарҙың һөҙөмтәләрен асыҡтан-асыҡ күрһәтеү;

– презентацияның маҡсатын һәм аудитория үҙенсәлектәрен иҫәпкә алып, үҙ аллы сығыш форматын һайлау һәм шуға ярашлы ҡулланылған күргәҙмә материалға телдән һәм яҙма текст төҙөү;

уртаҡ эшмәкәрлек:

– конкрет проблеманы хәл итеүҙә индивидуаль һәм команда менән эшләү өҫтөнлөктәрен аңлау һәм ҡуллана белеү, ҡуйылған бурыстарҙы хәл итеүҙә төркөмдәрҙең бәйләнешле хәрәкәт зарурлығын нигеҙләү;

– берлектәге эшмәкәрлек маҡсаттарын ҡабул итеү, бергә план ҡороу һәм уның буйынса һөҙөмтәләргә өлгәшеү: ролдәр бүлеү, килешеү, берлектәге эш барышы һәм уның һөҙөмтәләре тураһында әңгәмәләшеү;

– бер нисә кешенең фекерен дөйөмләштерә белеү, етәкселек итергә әҙер булыу, ҡушылған эштәрҙе үтәү, буйһоноу;

– уртаҡ эштең ойошторолошон планлаштырыу, үҙ роленде билдәләү (ҡатнашыусыларҙың өҫтөнлөктәрен һәм мөмкинлектәрен иҫәпкә алып),

команда ағзалары араһында бурыстарҙы бүлеү, коллектив эш формаларында ҡатнашыу (һөйләшеүҙәр, фекер алышыу, «мейе штурмы» һ. б.);

– бирелгән эштә үҙ өлөшөгөҙҙө башҡарыу, үҙ йүнәлешегеҙҙә сифатлы һөҙөмтәләргә өлгәшеү һәм үҙ эш-хәрәкәттәрегеҙҙе команданың башҡа ағзаларыныҡы менән яраштырыу;

– һәр бер ҡатнашыусының дөйөм эшкә үҙ аллы индергән критерийҙарын баһалау;

– алда билдәләнгән бурысҡа ярашлы һәр команда ағзаһы индергән өлөштө, уларҙың һөҙөмтәләрен сағыштырыу, яуаплылыҡ өлкәһен билдәләү һәм төркөм алдында отчет бирергә әҙер булыу.

“Туған (башҡорт) тел” предметын өйрәнеү һөҙөмтәһендә 5–9-сы класс уҡыусылары универсаль **регулятив** уҡыу эш-хәрәкәттәрен үҙләштерә.

Үҙеңде ойоштороу:

– уҡыу һәм тормош ситуацияларына бәйле хәл ителәсәк проблемаларҙы билдәләү;

– ҡарарҙар ҡабул итеүҙә төрлө йүнәлештәге фекерҙәрҙе иҫәпкә алыу (индивидуаль, төркөм менән ҡарар ҡабул итеү, төркөм эсендә ҡарар ҡабул итеү);

– бурысты (йәки бурыстың бер өлөшөн) хәл итеү өсөн үҙ аллы эш-хәрәкәт планын төҙөү, булған ресурстарҙы һәм мөмкинлектәрҙе иҫәпкә алып, уҡыу бурысын хәл итеү ысулын һайлау, тәҡдим ителгән хәл итеү ысулдар варианттарын дәлилләү;

– үҙ аллы эш-хәрәкәт планын төҙөү, уны тормошҡа ашырыу барышында төҙәтмәләр индереү;

– һайлап алынған һәм ҡабул ителгән ҡарарҙар өсөн яуап биреү;

үҙ-үҙеңде контролдә тотоу:

– үҙ-үҙеңде контролдә тотоуҙың, мотивлаштырыуҙың һәм рефлексияның төрлө ысулдарын ҡулланыу (шул иҫәптән телмәрҙең дә);

– уҡыу ситуацияһына ғәҙел баһа биреү һәм уны үҙгәртеү планын тәҡдим итеү;

– уҡыу барышында килеп тыуған ауырлыҡтарҙы күрә белеү, бурыстарҙы килеп тыған шарттарға ярашлы үҙгәртеүҙәр индереү;

– эшмәкәрлек һөҙөмтәләренең килеп сығыу йәки сыҡмау сәбәптәрен аңлатыу;

– коммуникатив уңышһыҙлыҡтарҙың сәбәптәрен аңлау һәм уларҙы алдан иҫкәртә белеү, алынған телмәр тәжрибәһенә баһа биреү һәм аралашыу маҡсаттары һәм бурыстарына ярашлы уларҙы үҙгәртеү;

– маҡсаттың һөҙөмтәһе һәм аралашыу шарттарының үҙ-ара тап килеүен баһалау;

эмоциональ интеллект:

– үҙеңдең һәм башҡаларҙың хис-тойғолары менән идара итеү һәләттәренә эйә булыу;

– хис-тойғоларҙың сәбәптәрен асыҡлау һәм анализлау;

– телмәр ситуацияһын анализлау аша икенсе кешенең ихтыяжын һәм уй-ниәттәрен аңлау;

– үҙеңдең хис-тойғоларыңды белдереү ысулдарын көйләү;

үҙеңде һәм башҡаларҙы аңлау, ҡабул итеү:

– икенсе кешегә һәм уның уй-ҡараштарына аңлы ҡараш булдырыу;

– үҙеңдең һәм башҡаларҙың хаталанырға хоҡуғын таныу;

– үҙеңде һәм башҡаларҙы ғәйепләмәй ҡабул итеү;

– асыҡ йөҙ күрһәтеү;

– бөтә тирә-яҡ мөхитте контролдә тотоп булмауын аңлау.

Предмет һөҙөмтәләре

“Туған (башҡорт) тел” предметының 5–9-сы кластарҙа өйрәнеү һөҙөмтәләре түбәндәгеләр:

– рәсми йәки рәсми булмаған шәхес-ара һәм мәҙәни-ара аралашыуҙарҙың һөҙөмтәле булыуын тәьмин итеүсе телмәр эшмәкәрлеге төрҙәрен камиллаштырыу (тыңлау, уҡыу, һөйләшеү һәм яҙыу);

– белем биреү һәм үҙ аллы белем алыу барышында туған (башҡорт) телдең шәхестең интеллектуаль үҫешендә төп урын алып тороуын аңлау;

– туған (башҡорт) телдең коммуникатив-эстетик мөмкинлектәрен ҡулланыу;

– туған (башҡорт) тел тураһында фәнни белемде киңәйтеү һәм системалаштырыу; уның кимәлдәренең һәм берәмектәренең үҙ-ара бәйләнгән булыуын аңлау; тел ғилеменең төп төшөнсәләрен, берәмектәрен һәм туған (башҡорт) телдең төп грамматик категорияларын үҙләштереү;

– һүҙгә төрлө лингвистик анализ яһау (фонетик, лексик, морфематик, һүҙьяһалыш, морфологик), шул иҫәптән һүҙбәйләнешкә синтаксик һәм тексҡа күп яҡлы анализ яһау һәләттәрен формалаштырыу;

– актив һәм потенциаль һүҙлек байлығын арттырыу, ситуацияға һәм аралашыу стиленә ярашлы туған (башҡорт) телдә хис-тойғоларҙы һәм фекерҙе аныҡ белдереү өсөн телмәрҙә ҡулланылыусы грамматик саралар күләмен киңәйтеү;

– туған (башҡорт) телдең төп лексик һәм фразеологик стиль ресурстарын, туған (башҡорт) телдең төп нормаларын (орфоэпик, лексик, грамматик, пунктуацион) һәм телмәр этикеты нормаларын үҙләштереү; һөйләү һәм яҙма телмәр төҙөгәндә уларҙы практикала ҡулланыу өсөн тәжрибә туплау; үҙ телмәреңде камиллаштырыуға ынтылыу;

– дөйөм кешелек ҡиммәте булараҡ тел мәҙәниәте өсөн яуаплылыҡты формалаштырыу.

Кластар буйынса предмет һөҙөмтәләре

5-се класс

Уҡыусы өйрәнәсәк:

– башҡорт халҡының мәҙәниәтен һәм ғөрөф-ғәҙәттәрен һаҡлауҙа башҡорт теленең ролен характерларға;

– башҡорт әҙәби теле нормаларын үҙләштереү юлы аша коммуникатив һәләттәрен камиллаштырырға;

– башҡорт телендәге баҫым үҙенсәлектәрен белергә, миҫалдар килтерергә, рус теле менән сағыштырырға;

– текста фразеологик берәмектәрҙе таба белергә, мәғәнәһен аңларға һәм бәйләнешле телмәрҙә ҡулланырға;

– монолог, диалог һәм полилог үҙенсәлектәрен белергә, уларҙы телмәр эшмәкәрлегендә ҡулланырға;

– башҡорт теленә ҡәрҙәш башҡа төрки телдәрҙе таный белергә;

– башҡорт теленең лексик составын характерларға; төрки сығанаҡлы төп башҡорт һүҙҙәрен һәм сит тел һүҙҙәрен билдәләргә;

– синонимдарҙы, антонимдарҙы һәм омонимдарҙы текста таба белергә, һөйләү һәм яҙма телмәрҙә уларҙың башҡарған функцияларын аңлатырға;

– башҡорт теленең үҙенсәлекле тартынҡы өндәрен билдәләргә, уларҙы һөйләү телмәрендә дөрөҫ әйтә белергә;

– башҡорт алфавитын һәм уның килеп сығышын белергә, рус алфавиты менән сағыштырырға;

– үҙ аллы һүҙ төркөмө булараҡ исемдәргә ҡылыҡһырлама бирергә; текста яңғыҙлыҡ һәм уртаҡлыҡ исемдәрҙе айырырға, уларҙы телмәрҙә дөрөҫ ҡулланырға;

– башҡорт теленең һүҙьяһалыш системаһын күҙалларға; һүҙҙең тамырын һәм ялғауҙарын билдәләргә; һүҙҙең төҙөлөшөндә һүҙ үҙгәртеүсе, форма яһаусы һәм һүҙ яһаусы аффикстарҙы билдәләргә;

– башҡорт телендә һүҙьяһалыш юлдары тураһында дөйөм төшөнсә алырға; ҡушма һүҙҙәрҙе билдәләргә, уларҙың дөрөҫ яҙылышын белергә.

6-сы класс

Уҡыусы өйрәнәсәк:

– телдән текст төҙөгәндә һәм коммуникатив бурыстарҙы хәл иткәндә башҡорт теленең орфоэпик нормаларын һаҡларға;

– Башҡортостандың ономастик системаһын күҙ алдына килтерергә; төбәктең топонимияһы буйынса мәғлүмәтле булырға, билдәле

топонимдарҙың географияһын белергә; башҡорт һәм рус телдәрендә топонимдарҙы дөрөҫ яҙа белергә;

– башҡорт телендәге баҫым үҙенсәлектәрен аңлатырға, ҡушма һүҙ төҙөлөшөндә һәм һорау алмаштарында ялғауҙар ҡушылыу һөҙөмтәһендә күҙәтелгән күренештәргә комментарий бирергә;

– исемдең төп билдәләрен белергә, уларҙың килеш формаларын телмәрҙә дөрөҫ ҡулланырға; башҡорт һәм рус телдәрендәге килеш формаларын сағыштырырға;

– хәрби һәм тарихи тематикалы текстарҙа иҫкергән һүҙҙәрҙе, хәрби лексиканы, фразеологик берәмектәрҙе асыҡларға.

7-се класс

Уҡыусы өйрәнәсәк:

– омонимия һәм паронимия күренештәрен асыҡларға: омонимдарҙың төрҙәрен айырырға, уларҙы яҙма һәм һөйләү телмәрендә ҡулланырға;

– паронимдарҙың лингвистик тәбиғәтен билдәләргә, уларҙы текста урынлы ҡулланырға;

– паронимдарҙың мәғәнәүи төрлөлөгөн, лексик характер ярашлылығын, идара итеү алымдарын, функциональ-стиль йөкмәткеһен анализларға;

– традицион башҡорт һөйләшеү манераһын һаҡларға;

– аралашыуҙа ҡәтғилекте ҡулланмаҫҡа; вербаль булмаған (һүҙһеҙ) аралашыуҙың этикетын белергә;

– башҡорт теленең фонетик системаһын, һүҙьяһалышын һәм морфологияһын характерларға; һүҙҙәрҙең һүҙ төркөмөнә бүлеү критерийҙарын белергә;

– исемдәрҙең үҙгәрешен анализларға; текста һандарҙы дөрөҫ яҙыу нормаларына ярашлы ҡулланырға;

– ҡылымды үҙ аллы һүҙ төркөмө булараҡ ҡылыҡһырларға; эйәле һәм эйәһеҙ ҡылымдарҙы, үҙ аллы һәм ярҙамсы ҡылымдарҙы танырға;

– ҡылым һөйкәлештәрен ҡылыҡһырларға: коммуникатив мәсьәләләрҙе хәл итеү өсөн уларҙы телмәрҙә ҡулланырға;

– текста ҡылым төркөмсәләрен асыҡларға, уларҙың айырмалы билдәләрен күрһәтерргә, ҡылым төркөмсәләрен һәм башҡа һүҙ төркөмдәрен айырырға;

– рәүеште һүҙ төркөмө булараҡ ҡылыҡһырларға, рәүеш төрҙәрен асыҡларға;

– ярҙамсы һүҙ төркөмдәренең функцияһын аңлатырға; ярҙамсы һүҙ төркөмдәрен грамматик һәм лексик мәғәнәләренә ярашлы ҡулланырға;

– проект (тикшеренеү) эшмәкәрлеге һөҙөмтәһе булараҡ текстарҙы булдырырға; проект (тикшеренеү) һөҙөмтәләрен рәсмиләштерергә, уны телдән һәм яҙма формала күрһәтерргә.

8-се класс

Укыусы өйрәнәсәк:

– хәҙерге башҡорт әҙәби теленең төп орфоэпик нормаларына аңлатма бирергә, хәҙерге телмәрҙә төп орфоэпик хаталарҙы күрә белергә, һүҙҙәрҙе орфоэпик нормаларҙың әйтелеш һәм стилистик варианттары менән ҡулланырға;

– хәҙерге башҡорт телендәге төп башҡорт һүҙҙәренең, рус, ғәрәп һәм фарсы телдәренән үҙләштерелгән һүҙҙәрҙең әйтелешендәге актив процестарҙы күҙ алдына килтерергә;

– синонимияны характерларға, текста синонимик рәттәрҙе табырға, синонимдар һүҙлеген файҙаланырға, лексик мәғәнәһенә ҡарап, синонимдарҙы телмәрҙә ҡулланырға;

– башҡорт милли телмәр этикеты нигеҙендә ятҡан аралашыу этикеты принциптарын файҙаланырға, башҡорт милли этикетын дөрөҫ ҡулланырға;

– ябай һөйләм синтаксисын характерларға, текста бирелгән интонация һәм әйтелеү маҡсаты буйынса ябай һөйләм төрҙәрен билдәләй белергә (хәбәр һөйләм, һорау һөйләм, бойороҡ-өндәү һөйләм);

– текста һүҙҙәрҙең үҙ-ара бәйленеү юлдарын айыра белергә (теҙмә һәм эйәртеүле), һөйләмдә һүҙҙәрҙең синтаксик бәйләнеш төрҙәрен күрһәтергә (ярашыу, башҡарылыу, йәнәшәлек, һөйкәлеү), башҡорт һәм рус телдәрендәге һүҙҙәрҙең бәйләнеш төрҙәрен сағыштырырға;

– башҡорт телендәге һөйләм төҙөлөшөн характерларға, баш киҫәктәрҙе айырырға, башҡорт һәм рус телдәрендә һөйләмдәрҙәге һүҙ тәртибен анализларға;

– һөйләмдә эйәрсән киҫәктәрҙе билдәләргә, тиң һәм тиң булмағандарын күрһәтергә, уларҙың функциональ үҙенсәлектәрен анализларға, функцияларына ярашлы һөйләмдә эйәрсән киҫәктәрҙе ҡулланырға;

– бер составлы һәм ике составлы һөйләмдәрҙе, тарҡау һәм йыйнаҡ һөйләмдәрҙе сағыштырырға, белем алыу бурыстарын хәл итеү маҡсатынан уларҙы һөйләү һәм яҙма телмәрҙә ҡулланырға;

– бер составлы һөйләм төрҙәрен ҡылыҡһырларға (билдәле, билдәһеҙ эйәле, дөйөм эйәле, эйәһеҙ, атама), диалог, тура телмәр һәм ситләтелгән телмәр төҙөү барышында уларҙы ҡулланырға;

– проект (тикшеренеү) эшенең һөҙөмтәһе булараҡ текст төҙөргә, проекттың (тикшеренеү эшенең) һөҙөмтәһен телдән һәм яҙма формала тормошҡа ашырырға.

9-сы класс

Уҡыусы өйрәнәсәк:

– телмәр хаталарын таба белергә һәм хаталанмаҫҡа, сит кешенең һәм үҙ телмәрендә хәҙерге башҡорт теле нормалары күҙлегенән анализларға һәм баһаларға, хәҙерге башҡорт әҙәби теленең нормаларына таянып, телмәргә төҙәтмә индерергә;

– милли аралашыу нигеҙендә ятҡан аралашыу традицияларын, этикет формаларын һәм нығынған формулаларҙы интернет селтәрендә

аралашыуҙа ҡулланырға, махсус аралашыу барышында башҡорт этикетын һаҡларға;

– телефон һәм интернет аша аралашыу этикетын үтәргә;

– башҡорт теленең функциональ стилдәрен күҙалларға, уларҙың коммуникатив үҙенсәлектәрен күрһәтергә;

– текстың төп билдәләрен һәм функцияларын аңлатырға, текстың типтарын айырырға;

– телмәрҙә интонацияның ролен характерларға, коммуникацияның маҡсаты һәм бурыстарына ярашлы интонацияның төрҙәрен дөрөҫ табырға;

– башҡорт теленең лингвистик һүҙлектәрен ҡулланырға, ономастик һүҙлектәргә комментарий бирергә, уларҙың функцияларын һәм үҙенсәлектәрен күрһәтергә;

– башҡорт һөйләү теленең территориаль үҙенсәлектәрен танырға, уларҙың билдәләрен айырырға;

– ҡушма һөйләм синтаксисын характерларға, башҡорт нәфис әҙәбиәте текстарында эйәртеүле, теркәүесле һәм теркәүесһеҙ теҙмә ҡушма һөйләмдәрҙе таба белергә;

– эйәртеүле һөйләмдәрҙең үҙенсәлектәренә комментарий бирергә, эйәрсән һөйләмдәрҙең төрҙәрен табырға, башҡорт телендәге ҡатмарлы синтаксик конструкцияларҙы анализларға һәм башҡорт теленең нормаларына ярашлы уларҙы телмәрҙә ҡулланырға;

– проект (тикшеренеү) эшмәкәрләге һөҙөмтәһе булараҡ текст төҙөргә, проекттың (тикшеренеү эшенең) һөҙөмтәһен эшләргә, һөйләү һәм яҙма формала күрһәтергә.

ТЕМАТИК ПЛАНЛАШТЫРЫУ

5 КЛАСС

№ п/п	Наименование разделов и тем программы	Количество часов			Электронные (цифровые) образовательные ресурсы
		всего	контрольные работы	практические работы	
Раздел 1. Үтелгәндәрҙе ҡабатлау. Фонетика. Морфология. Синтаксис.					
1.1.	Башҡорт теленең телмәр өндәре.	1			https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
1.2.	Ҡылым. Ҡылымдың бойороҡ һөйкәлеше.	1			https://bashkortsoft.ru/
1.3.	Исем.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
1.4.	Һөйләм.	1			https://balalar.org/
1.5.	Эйә һәм хәбәр. Инеш диктант (75 һүҙ).	1	1		https://bashlang.ru/
Итого по разделу:		5			
Раздел 2. Төрки телдәр араһында башҡорт теле.					
2.1.	Төрки телдәр ғаиләһе.	1			https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
2.2.	Төрки телдәр ғаиләһенә ҡараған телдәргә ҡыҫҡаса ҡылыҡһырлама.	1			https://bashkortsoft.ru/
2.3.	Төрки телдәр араһында башҡорт теле.	1			https://bashlang.ru/
Итого по разделу:		3			

Раздел 3. Лексика. Фразеология.					
3.1.	Синонимдар. Синонимдар тураһында төшөнсә.	1			https://bashkortsoft.ru/
3.2.	Антонимдар. Антонимдар тураһында төшөнсә.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
3.3.	Омонимдар. Омонимдар тураһында төшөнсә.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
3.4.	Башҡорт теленең лексик составы.	1			https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
3.5.	Төп башҡорт һүҙҙәре һәм үҙләштерелгән һүҙҙәр.	1			https://bashkortsoft.ru/
3.6.	Башҡорт теленең фразеологизмдары.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
3.7.	Фразеологик берәмектәрҙең билдәләре.	1			https://bashkortsoft.ru/
Итого по разделу:		7			
Раздел 4. Башҡорт теленең фонетик системаһы.					
4.1.	Башҡорт теленең тартынҡы өндәре.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
4.2.	Башҡорт теленең һуҙынҡы өндәре.	1			https://balalar.org/
4.3.	Ижек.	1			https://bashlang.ru/
4.4.	Баҫым.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
4.5.	Өндәрҙең һүҙ составында үҙгәреше.	1			https://bashkortsoft.ru/

4.6.	Сингармонизм законы.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
Итого по разделу:		6			
Раздел 5. Алфавит.					
5.1.	Башҡорт алфавитының тарихы.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
5.2.	Башҡорт алфавиты сығанағы.	1			https://balalar.org/
5.3.	Башҡорт алфавитын рус теле алфавиты менән сағыштырыу.	1			https://bashkortsoft.ru/
Итого по разделу:		3			
Раздел 6. Морфология.					
6.1	Исем.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
6.2	Яңғыҙлыҡ һәм уртаҡлыҡ исемдәр.	1			https://balalar.org/
6.3	Сифат.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
6.4	Төп сифаттар.	1			https://bashlang.ru/
6.5	Шартлы сифаттар.	1			https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
Итого по разделу:		5			
Раздел 7. Һүҙьяһалыш.					
7.1	Һүҙҙең тамыры һүҙҙең нигеҙе. Ялғау.	1			https://balalar.org/
7.2	Ялғау төрҙәре: һүҙ үҙгәртеүсе, форма	1			https://bashlang.ru/

	яһаусы һәм һүҙ яһаусы ялғауҙар.				
7.3	Һүҙьяһалыш юлдары.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
7.4	Ҡушма һүҙҙәр. Контроль диктант (80 һүҙ).	1			https://bashlang.ru/
7.5	Ҡушма һүҙҙәрҙең яһалышы.	1			https://bashlang.ru/
Итого по разделу:		5			
ОБЩЕЕ КОЛИЧЕСТВО ЧАСОВ ПО ПРОГРАММЕ		34			

6 КЛАСС

№ п/п	Наименование разделов и тем программы	Количество часов			Электронные (цифровые) образовательные ресурсы
		всего	контрольные работы	практические работы	
Раздел 1. Үткән материалды ҡабатлау. Телмәр формалары.					
1.1.	Монолог.	1			https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
1.2.	Диалог.	1			https://bashkortsoft.ru/
1.3.	Полилог.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
1.4.	Телмәр формалары. Инеш диктант (85 һүҙ).	1			https://balalar.org/
Итого по разделу:		4			

Раздел 2. Иҫкергән һүҙҙәр. Орфоэпия. Орфография. Ономастика.					
2.1.	Архаизмдар.	1			https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
2.2.	Тарихи һүҙҙәр.	1			https://bashkortsoft.ru/
2.3.	Башҡорт теленең орфоэпик нормалары.	1			https://bashlang.ru/
2.4.	Башҡортостан ономастикаһы.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
2.5.	Орфографик ҡағиҙәләр.	1			https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
Итого по разделу:		5			
Раздел 3. Баҫым.					
3.1.	Баҫым. Башҡорт һәм рус телдәрендә баҫымдың үҙенсәлектәрен һәм функцияларын асыҡлау.	1			https://bashkortsoft.ru/
3.2.	Башҡорт телендә һүҙ үҙгәреүҙә баҫымдың үҙенсәлеге.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
Итого по разделу:		2			
Раздел 4. Исем.					
4.1.	Лексик-грамматик категория булараҡ исемде билдәләү.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
4.2.	Исемдәрҙең килеш формалары.	1			https://balalar.org/

4.3.	Башҡорт телендә килеш ялғауҙарының варианттары.	1			https://bashlang.ru/
Итого по разделу:		3			
Раздел 5. Башҡорт телендә һүҙ үҙгәрешенең үҙенсәлектәре.					
5.1.	Башҡорт телендә һүҙ үҙгәрешенең үҙенсәлектәре.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
5.2.	Башҡорт һәм рус телдәрендә һүҙ үҙгәреше: сағыштырма анализ.	1			https://balalar.org/
Итого по разделу:		2			
Раздел 6. Һүҙьяһалыш.					
6.1	Исемдәрҙең яһалышы.	1			https://balalar.org/
6.2	Сифаттарҙың яһалышы.	1			https://bashlang.ru/
6.3	Ҡылымдарҙың яһалышы.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
6.4	Рәүештәрҙең яһалышы.	1			https://bashlang.ru/
6.5	Һүҙьяһалыш юлдары.	1			https://balalar.org/
Итого по разделу:		5			
Раздел 7. Үтелгән материалдарҙы ҡабатлау. Иҫкергән һүҙҙәр. Фразеологик берәмектәр.					
7.1	Иҫкергән һүҙҙәр.	1			https://balalar.org/
7.2	Фразеологик берәмектәр.	1			https://bashlang.ru/

Итого по разделу:		2			
Раздел 8. Эйәлек категорияһы.					
8.1	Исемдәрҙең эйәлек заты.	1			https://balalar.org/
8.2	Эйәлек категорияһының функциялары.	1			https://bashlang.ru/
Итого по разделу:		2			
Раздел 9. Сифат.					
9.1	Сифат дәрәжәләре.	1			
9.2	Төп һәм шартлы сифаттар.	1			
9.3	Сифаттарҙың яһалышы.	1			
Итого по разделу:		3			
Раздел 10. Һан.					
10.1	Һан төркөмсәләре.	1			
10.2	Һандарҙың үҙгәреше.	1			
10.3	Һандарҙың дөрөҫ яҙылышы.	1			
Итого по разделу:		3			
Раздел 11. Алмаш.					
11.1	Алмаштарҙың функциональ үҙенсәлектәре.	1			
11.2	Алмаш төркөмсәләре.	1			
Итого по разделу:		2			

Раздел 12. Үтелгән материалдарҙы ҡабатлау.					
12.1	Үтелгән материалдарҙы ҡабатлау. Диктант (95 һүҙ).	1			
Итого по разделу:		5			
ОБЩЕЕ КОЛИЧЕСТВО ЧАСОВ ПО ПРОГРАММЕ		34			

7 КЛАСС

№ п/п	Наименование разделов и тем программы	Количество часов			Электронные (цифровые) образовательные ресурсы
		всего	контрольные работы	практические работы	
Раздел 1. Аралашыу этикеты.					
1.1.	Башҡорттарҙың традицион аралашыу этикеты.	1			https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
1.2.	Һүҙһеҙ аралашыу этикеты.	1			https://bashkortsoft.ru/
1.3.	Ым-ишара. Аралашыу барышында ым-ишара.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
Итого по разделу:		3			
Раздел 2. Омонимдар. Паронимдар.					
2.1.	Омонимдар. Омонимдарҙың төрҙәре.	1			https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya

2.2.	Паронимдар. Паронимдарҙың үҙенсәлектәре.	1			https://bashkortsoft.ru/
Итого по разделу:		2			
Раздел 3. Башҡорт теленең фонетикаһы, һүҙьяһалышы һәм морфологияһы буйынса ҡабатлау.					
3.1.	Сингармонизм законы. Инеш диктант (90 һүҙ).	1			https://bashkortsoft.ru/
3.2.	Аңҡау гармонияһы. Алғы рәт гармонияһы. Артҡы рәт гармонияһы.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
3.3.	Һүҙьяһалыш юлдары.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
3.4	Исем.	1			https://balalar.org/
3.5	Сифат.	1			https://balalar.org/
Итого по разделу:		5			
Раздел 4. Ҡылым.					
4.1.	Эйәле һәм эйәһеҙ ҡылымдар.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
4.2.	Үҙ аллы һәм ярҙамсы ҡылымдар.	1			https://balalar.org/
Итого по разделу:		2			
Раздел 5. Ҡылым һөйкәлештәре. Хәбәр һөйкәлеше.					

5.1.	Хәбәр һөйкәлеше.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
5.2.	Хәбәр һөйкәлешенең заман формалары.	1			https://balalar.org/
5.3.	Хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарының синтаксик функциялары.	1			https://bashkortsoft.ru/
Итого по разделу:		3			
Раздел 6. Бойороҡ һөйкәлеше.					
6.1	Бойороҡ һөйкәлеше.	1			https://balalar.org/
6.2	Бойороҡ һөйкәлеше ҡылымдарының мәғәнәүи төрҙәре.	1			https://bashlang.ru/
Итого по разделу:		2			
Раздел 7. Шарт һөйкәлеше. Теләк-өндәү һөйкәлеше.					
7.1	Шарт һөйкәлеше. Шарт һөйкәлешенең яһалыу саралары.	1			https://balalar.org/
7.2	Теләк-өндәү һөйкәлеше. Теләк-өндәү һөйкәлеше төрҙәре.	1			https://bashlang.ru/
Итого по разделу:		2			
Раздел 8. Ҡылым төркөмсәләре.					
8.1	Сифат ҡылым.	1			https://balalar.org/
8.2	Хәл ҡылым.	1			https://bashlang.ru/
8.3	Исем ҡылым.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm

8.4	Уртаҡ ҡылым (инфинитив).	1			https://balalar.org/
8.5	Ҡылым төркөмсәләре телмәрҙә ҡулланыу.	1			https://bashlang.ru/
Итого по разделу:		5			
Раздел 9. Ҡылымдың юҡлыҡ формаһы.					
9.1	Ҡылымдың юҡлыҡ формаһы.	1			https://balalar.org/
9.2	Башҡорт телендә юҡлыҡты белдереүсе саралар.	1			https://bashlang.ru/
Итого по разделу:		2			
Раздел 10. Рәүеш.					
10.1	Рәүеш.	1			https://balalar.org/
10.2	Рәүеш төркөмсәләре.	1			https://bashlang.ru/
Итого по разделу:		2			
Раздел 11. Һан.					
11.1	Һан.	1			https://balalar.org/
11.2	Һан төркөмсәләре.	1			https://bashlang.ru/
Итого по разделу:		2			
Раздел 12. Проект эше.					
12.1	Проекттың төп темалары. Проектты башҡарыу. Проектты яҡлау.	1			https://balalar.org/
Итого по разделу:		1			

Раздел 13. Ярҙамы һүҙ төркөмдәре.					
13.1	Ярҙамы һүҙ төркөмдәре. Теркәүес. Бәйләүес. Киҫәксә.	1			https://balalar.org/
Итого по разделу:		1			
Раздел 14. Ымлыҡтар.					
14.1	Ымлыҡтарҙың лексик-семантик төрҙәре.	1			https://balalar.org/
14.2	Контроль диктант (100 һүҙ).	1			https://bashlang.ru/
Итого по разделу:		2			
ОБЩЕЕ КОЛИЧЕСТВО ЧАСОВ ПО ПРОГРАММЕ		34			

8 КЛАСС

№ п/п	Наименование разделов и тем программы	Количество часов			Электронные (цифровые) образовательные ресурсы
		всего	контрольные работы	практические работы	
Раздел 1. Орфоэпия.					
1.1.	Хәҙерге башҡорт әҙәби теленең төп орфоэпик нормалары.	1			https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
1.2.	Телмәрҙә киң таралған орфоэпик хаталар.	1			https://bashkortsoft.ru/
Итого по разделу:		2			
Раздел 2. Лексика. Синонимдар. Аралашыу этикеты.					

2.1.	Синонимик рәт. Телмәр формулалары синонимияһы.	1			https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
2.2.	Телмәр этикеты тактикалары һәм коммуникация алымдары.	1			https://bashkortsoft.ru/
Итого по разделу:		2			
Раздел 3. 7-се класта үткән материалды ҡабатлау.					
3.1.	Ҡылым, рәүеш һәм ярҙамсы һүҙ төркөмдәре.	1			https://bashkortsoft.ru/
3.2.	Һүҙ төркөмдәрен айырыу принциптары.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
Итого по разделу:		2			
Раздел 4. Ябай һөйләм синтаксисы. Һөйләү маҡсаты һәм интонацияһы буйынса һөйләм төрҙәре.					
4.1.	Ябай һөйләмдәр.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
4.2.	Хәбәр һөйләм, һорау һөйләм, бойороҡ-өндәү һөйләм.	1			https://balalar.org/
Итого по разделу:		2			
Раздел 5. Һүҙбәйләнеш составында һүҙҙәрҙең бәйләнеш төрҙәре.					
5.1.	Теҙмә бәйләнеш.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
5.2.	Эйәртеүле бәйләнеш.	1			https://balalar.org/
Итого по разделу:		2			

Раздел 6. Һөйләмдә һүҙҙәрҙең синтаксик бәйләнеш төрҙәре.					
6.1	Ярашыу.	1			https://balalar.org/
6.2	Башҡарыу.	1			https://bashlang.ru/
6.3	Йәнәшәлек.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
6.4	Һөйкәлеү.	1			https://bashlang.ru/
Итого по разделу:		4			
Раздел 7. Һөйләм төҙөлөшө. Һөйләмдең баш киҫәктәре.					
7.1	Һөйләмдә һүҙ тәртибе.	1			https://balalar.org/
7.2	Һөйләмдең грамматик нигеҙе: эйә һәм хәбәр.	1			https://bashlang.ru/
Итого по разделу:		2			
Раздел 8. Һөйләмдең эйәрсән киҫәктәре.					
8.1	Аныҡлаусы. Тиң һәм тиң булмаған аныҡлаусылар.	1			https://balalar.org/
8.2	Тултырыусы. Тура тултырыусы, ситләтелгән тултырыусы.	1			https://bashlang.ru/
8.3	Хәл. Хәл төрҙәре (рәүеш, ваҡыт, урын, сәбәп, күләм-дәрәжә, маҡсат, шарт, кире).	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
Итого по разделу:		3			

Раздел 9. Эйә менән хәбәр функцияһында һүҙ төркөмдәре.					
9.1	Һөйләм кисәге функцияһында исем.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
9.2	Һөйләм кисәге сифатында рәүеш.	1			https://balalar.org/
9.3	Һөйләм кисәге функцияһында ҡылым.	1			https://bashlang.ru/
9.4	Һөйләм төҙөлөшөндә баш кисәктәрҙең урыны.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
Итого по разделу:		4			
Раздел 10. Бер составлы һәм ике составлы һөйләмдәр.					
10.1	Йыйнаҡ һөйләмдәр.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
10.2	Тарҡау һөйләмдәр.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
Итого по разделу:		2			
Раздел 11. Бер составлы һөйләмдәрҙең төрҙәре.					
11.1	Билдәле эйәле һөйләм. Билдәһеҙ эйәле һөйләм.	1			https://balalar.org/
11.2	Дөйөм эйәле һөйләм. Эйәһеҙ һөйләм.	1			https://bashlang.ru/
11.3	Атама һөйләм.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
Итого по разделу:		3			
Раздел 12. Тулы һәм кәм һөйләмдәр.					

12.1	Тулы һәм кәм һөйләмдәрҙең структур үҙенсәлектәре.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
Итого по разделу:		1			
Раздел 13. Айырымланыу.					
13.1	Айырымланған эйәрсән киҫәктәр.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
Итого по разделу:		1			
Раздел 14. Һөйләм киҫәктәре менән грамматик бәйләнеше булмаған һүҙҙәр.					
14.1	Өндәш һүҙ. Инеш һүҙ, инеш һүҙбәйләнеш һәм инеш һөйләм.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
Итого по разделу:		1			
Раздел 15. Проект эше.					
15.1	Проектты яҡлау.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
Итого по разделу:		1			
Раздел 16. Сит телмәрҙе белдереү формалары.					
16.1	Тура телмәр. Контроль диктант (120 һүҙ).	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
16.2	Ситләтелгән телмәр.	1			https://balalar.org/
Итого по разделу:		2			
ОБЩЕЕ КОЛИЧЕСТВО ЧАСОВ ПО ПРОГРАММЕ		34			

9 КЛАСС

№ п/п	Наименование разделов и тем программы	Количество часов			Электронные (цифровые) образовательные ресурсы
		всего	контрольные работы	практические работы	
Раздел 1. Телмәр. Текст. Телмәрҙең функциональ стилдәре.					
1.1.	Ябай һөйләү телмәре. Көләмәс. Шаяртыу.	1			https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
1.2.	Рәсми стиль.	1			https://bashkortsoft.ru/
1.3.	Эшлекле хат.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
Итого по разделу:		3			
Раздел 2. Фәнни стиль. Публицистик стиль.					
2.1.	Доклад, сығыш яһау.	1			https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
2.2.	Оппоненттың проект яҡлауҙағы сығышы.	1			https://bashkortsoft.ru/
2.3.	Очерк.	1			https://bashlang.ru/
Итого по разделу:		3			
Раздел 3. Нәфис әҙәбиәт теле.					
3.1.	Әҙәби әҫәрҙәрҙә диалогтар.	1			https://bashkortsoft.ru/
3.2.	Текст и интертекст.	1			https://bashlang.ru/

3.3.	Афоризмдар.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
3.4	Прецедент текстар.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
Итого по разделу:		4			
Раздел 4. Телмәр мәҙәниәте. Сит тел һүҙҙәре. Реклама тексы.					
4.1.	Телмәр мәҙәниәте проблемаһы булараҡ сит тел һүҙҙәрен ҡулланыу.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
4.2.	Реклама тексы, уның тел һәм структур үҙенсәлектәре.	1			https://balalar.org/
Итого по разделу:		2			
Раздел 5. Телмәр хаталары.					
5.1.	Хәҙерге заман уҡыусыларының телмәр хаталары.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
5.2.	Тавтология.	1			https://balalar.org/
Итого по разделу:		2			
Раздел 6. Интернет селтәрендә аралашыу этикеты.					
6.1	Социаль селтәрҙәрҙә коммуникатив эшмәкәрлек.	1			https://balalar.org/

Итого по разделу:		1			
Раздел 7. Телефондан һөйләшеү этикеты. Аралашыу интонацияһы.					
7.1	Телефон аша аралашыуҙың структураһы.	1			https://balalar.org/
7.2	Интонация һайлау.	1			https://bashlang.ru/
Итого по разделу:		2			
Раздел 8. Ҡабатлау. Һөйләмдә һүҙ тәртибе.					
8.1	Башҡорт һәм рус телдәрендә һөйләмдә һүҙ тәртибен сағыштырыу.	1			https://balalar.org/
Итого по разделу:		1			
Раздел 9. Лингвистик һүҙлектәр.					
9.1	Фразеологик һүҙлек.	1			https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
9.2	Омонимдар һүҙлеге. Синонимдар һүҙлеге. Антонимдар һүҙлеге.	1			https://bashkortsoft.ru/
9.3	Кеше исемдәре һүҙлеге.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
9.4	Топонимик һүҙлек.	1			https://bashlang.ru/
Итого по разделу:		4			

Раздел 10. Башҡорт телендә фонетик процестар.					
10.1	Сингармонизм законы.	1			https://bashlang.ru/
10.2	Ирен гармонияһы.	1			https://bashlang.ru/
10.3	Аңҡау гармонияһы.	1			https://bashlang.ru/
10.4	Алғы рәт гармонияһы. Артҡы рәт гармонияһы.	1			https://bashlang.ru/
Итого по разделу:		4			
Раздел 11. Башҡорт теленең диалекттары.					
11.1	Диалектизм.	1			https://bashlang.ru/
11.2	Башҡорт теленең ерле һөйләш үҙенсәлектәре.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
Итого по разделу:		2			
Раздел 12. Проект эше.					
12.1	Проектты яҡлау. Сығыш яһау.	1			https://bashlang.ru/
Итого по разделу:		1			
Раздел 13. Ҡушма һөйләм синтаксисы.					
13.1	Теҙмә ҡушма һөйләм.	1			https://bashlang.ru/

13.2	Теркәүесле һәм теркәүесһеҙ ҡушма һөйләм.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
13.3	Эйәртеүле ҡушма һөйләм.	1			https://bashlang.ru/
13.4	Эйәрсән ҡушма һөйләм төрҙәре.	1			https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
13.5	Башҡорт телендә ҡатмарлы синтаксик конструкциялар.	1			https://bashlang.ru/
Итого по разделу:		5			
ОБЩЕЕ КОЛИЧЕСТВО ЧАСОВ ПО ПРОГРАММЕ		34			

5 КЛАСС

№ п/п	Тема урока	кол. часов			Дата		Виды, формы контроля	Электронные (цифровые) образовательные ресурсы
		всего	к/р	пр/р	по плану	по факту		
1.	Башҡорт теленең телмәр өндәре.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
2.	Ҡылым. Ҡылымдың бойороҡ һөйкәлеше.	1					Текущий, устный	https://bashkortsoft.ru/
3.	Исем.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
4.	Һөйләм.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
5.	Эйә һәм хәбәр. Инеш диктант (75 һүҙ).	1	1				Текущий, устный	https://bashlang.ru/
6.	Төрки телдәр ғаиләһе.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
7.	Төрки телдәр ғаиләһенә ҡараған телдәргә ҡыҫҡаса ҡылыҡһырлама.	1					Текущий, устный	https://bashkortsoft.ru/
8.	Төрки телдәр араһында башҡорт теле.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
9.	Синонимдар. Синонимдар тураһында төшөнсә.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
10.	Антонимдар. Антонимдар тураһында төшөнсә.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
11.	Омонимдар. Омонимдар тураһында төшөнсә.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
12.	Башҡорт теленең лексик составы.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
13.	Төп башҡорт һүҙҙәре һәм үҙләштерелгән һүҙҙәр.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
14.	Башҡорт теленең фразеологизмдары.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
15.	Фразеологик берәмектәрҙең билдәләре.	1	1				Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
16.	Башҡорт теленең тартынҡы өндәре.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
17.	Башҡорт теленең һуҙынҡы өндәре.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
18.	Ижек.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
19.	Баҫым.	1					Текущий,	https://bashlang.

							устный	ru/
20.	Өндәрҙең һүҙ составында үҙгәреше.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
21.	Сингармонизм законы.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
22.	Башҡорт алфавитының тарихы.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
23.	Башҡорт алфавиты сығанағы.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
24.	Башҡорт алфавитын рус теле алфавиты менән сағыштырыу.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
25.	Исем.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
26.	Яңғыҙлыҡ һәм уртаҡлыҡ исемдәр.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
27.	Сифат.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
28.	Төп сифаттар.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
29.	Шартлы сифаттар.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
30.	Һүҙҙең тамыры Һүҙҙең нигеҙе. Ялғау.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
31.	Ялғау төрҙәре: һүҙ үҙгәртеүсе, форма яһаусы һәм һүҙ яһаусы ялғауҙар.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
32.	Һүҙьяһалыш юлдары.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
33.	Ҡушма һүҙҙәр. Контроль диктант (80 һүҙ).	1	1				Текущий, устный	https://bashlang.ru/
34.	Ҡушма һүҙҙәрҙең яһалышы.	1						https://bashlang.ru/

6 КЛАСС

№ п/п	Тема урока	кол. часов			Дата		Виды, формы контроля	Электронные (цифровые) образовательные ресурсы
		всего	к/р	пр/р	по плану	по факту		
1.	Монолог.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
2.	Диалог.	1					Текущий, устный	https://bashkortsoft.ru/

3.	Полилог.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
4.	Телмәр формалары. Инеш диктант (85 һүҙ).	1	1				Текущий, устный	https://balalar.org/
5.	Архаизмдар.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
6.	Тарихи һүҙҙәр.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
7.	Башҡорт теленең орфоэпик нормалары.	1					Текущий, устный	https://bashkortsoft.ru/
8.	Башҡортостан ономастикаһы.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
9.	Орфографик ҡағиҙәләр.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
10.	Баҫым. Башҡорт һәм рус телдәрендә баҫымдың үҙенсәлектәрен һәм функцияларын асыҡлау.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
11.	Башҡорт телендә һүҙ үҙгәреүҙә баҫымдың үҙенсәлеге.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
12.	Лексик-грамматик категория булараҡ исемде билдәләү.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
13.	Исемдәрҙең килеш формалары.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
14.	Башҡорт телендә килеш ялғауҙарының варианттары.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
15.	Башҡорт телендә һүҙ үҙгәрешенең үҙенсәлектәре.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
16.	Башҡорт һәм рус телдәрендә һүҙ үҙгәреше: сағыштырма анализ.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
17.	Исемдәрҙең яһалышы.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
18.	Сифаттарҙың яһалышы.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
19.	Ҡылымдарҙың яһалышы.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
20.	Рәүештәрҙең яһалышы.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
21.	Һүҙьяһалыш юлдары.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
22.	Иҫкергән һүҙҙәр.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
23.	Фразеологик берәмектәр.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
24.	Исемдәрҙең эйәлек заты.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/

25.	Эйәлек категорияһының функциялары.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
26.	Сифат дәрәжәләре.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
27.	Төп һәм шартлы сифаттар.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
28.	Сифаттарҙың яһалышы.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
29.	Һан төркөмсәләре.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
30.	Һандарҙың үҙгәреше.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
31.	Һандарҙың дөрөҫ яҙылышы.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
32.	Алмаштарҙың функциональ үҙенсәлектәре.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
33.	Алмаш төркөмсәләре.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
34.	Үтелгән материалдарҙы ҡабатлау. Диктант (95 һүҙ).	1	1				Текущий, устный	https://bashlang.ru/

7 КЛАСС

№ п/п	Тема урока	кол. часов			Дата		Виды, формы контроля	Электронные (цифровые) образовательные ресурсы
		всего	к/р	пр/р	по плану	по факту		
1.	Башҡорттарҙың традицион аралашыу этикеты.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
2.	Һүҙһеҙ аралашыу этикеты.	1					Текущий, устный	https://bashkortsoft.ru/
3.	Ым-ишара. Аралашыу барышында ым-ишара.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
4.	Омонимдар. Омонимдарҙың төрҙәре.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
5.	Паронимдар. Паронимдарҙың үҙенсәлектәре.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/

6.	Сингармонизм законы. Инеш диктант (90 һүҙ).	1	1				Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
7.	Аңҡау гармонияһы. Алғы рәт гармонияһы. Артҡы рәт гармонияһы.	1					Текущий, устный	https://bashkortsoft.ru/
8.	Һүҙьяһалыш юлдары.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
9.	Исем.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
10.	Сифат.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
11.	Эйәле һәм эйәһеҙ ҡылымдар.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
12.	Үҙ аллы һәм ярҙамсы ҡылымдар.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
13.	Хәбәр һөйкәлеше.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
14.	Хәбәр һөйкәлешенең заман формалары.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
15.	Хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарының синтаксик функциялары.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
16.	Бойороҡ һөйкәлеше.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
17.	Бойороҡ һөйкәлеше ҡылымдарының мәғәнәүи төрҙәре.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
18.	Шарт һөйкәлеше. Шарт һөйкәлешенең яһалыу саралары.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
19.	Теләк-өндәү һөйкәлеше. Теләк-өндәү һөйкәлеше төрҙәре.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
20.	Сифат ҡылым.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya

21.	Хәл ҡылым.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
22.	Исем ҡылым.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
23.	Уртаҡ ҡылым (инфинитив).	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
24.	Ҡылым төркөмсәләре телмәрҙә ҡулланыу.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
25.	Ҡылымдың юҡлыҡ формаһы.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
26.	Башҡорт телендә юҡлыҡты белдереүсе саралар.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
27.	Рәүеш.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
28.	Рәүеш төркөмсәләре.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
29.	Һан.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
30.	Һан төркөмсәләре.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
31.	Проекттың төп темалары. Проектты башҡарыу. Проектты яҡлау.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
32.	Ярҙамы һүҙ төркөмдәре. Теркәүес. Бәйләүес. Киҫәксә.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
33.	Ымлыҡтарҙың лексик-семантик төрҙәре.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
34.	Контроль диктант (100 һүҙ).	1	1				Текущий, устный	https://bashlang.ru/

8 КЛАСС

№ п/п	Тема урока	кол. часов			Дата		Виды, формы контроля	Электронные (цифровые) образовательные ресурсы
		всего	к/р	пр/р	по плану	по факту		

1.	Хәҙерге башҡорт әҙәби теленең төп орфоэпик нормалары.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
2.	Телмәрҙә киң таралған орфоэпик хаталар.	1					Текущий, устный	https://bashkortsoft.ru/
3.	Синонимик рәт. Телмәр формулалары синонимияһы.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
4.	Телмәр этикеты тактикалары һәм коммуникация алымдары.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
5.	Ҡылым, рәүеш һәм ярҙамсы һүҙ төркөмдәре.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
6.	Һүҙ төркөмдәрен айырыу принциптары.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
7.	Ябай һөйләмдәр.	1					Текущий, устный	https://bashkortsoft.ru/
8.	Хәбәр һөйләм, һорау һөйләм, бойороҡ-өндәү һөйләм.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
9.	Теҙмә бәйләнеш.						Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
10.	Эйәртеүле бәйләнеш.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
11.	Ярашыу.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
12.	Башҡарыу.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
13.	Йәнәшәлек.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
14.	Һөйкәлеү.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
15.	Һөйләмдә һүҙ тәртибе.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
16.	Һөйләмдең грамматик нигеҙе: эйә һәм хәбәр.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
17.	Аныҡлаусы. Тиң һәм тиң булмаған аныҡлаусылар.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya

18.	Тултырыусы. Тура тултырыусы, ситләтелгән тултырыусы.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
19.	Хәл. Хәл төрҙәре (рәүеш, ваҡыт, урын, сәбәп, күләм-дәрәжә, маҡсат, шарт, кире).	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
20.	Һөйләм киҫәге функцияһында исем.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
21.	Һөйләм киҫәге сифатында рәүеш.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
22.	Һөйләм киҫәге функцияһында ҡылым.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
23.	Һөйләм төҙөлөшөндә баш киҫәктәрҙең урыны.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
24.	Йыйнаҡ һөйләмдәр.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
25.	Тарҡау һөйләмдәр.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
26.	Билдәле эйәле һөйләм. Билдәһеҙ эйәле һөйләм.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
27.	Дөйөм эйәле һөйләм. Эйәһеҙ һөйләм.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
28.	Атама һөйләм.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
29.	Тулы һәм кәм һөйләмдәрҙең структур үҙенсәлектәре.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
30.	Айырымланған эйәрсән киҫәктәр.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
31.	Өндәш һүҙ. Инеш һүҙ, инеш	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm

	һүҙбәйләнеш һәм инеш һөйләм.							
32.	Проектты яҡлау.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
33.	Тура телмәр. Контроль диктант (120 һүҙ).	1	1				Текущий, устный	https://bashlang.ru/
34.	Ситләтелгән телмәр.	1						https://bashlang.ru/

9 КЛАСС

№ п/п	Тема урока	кол. часов			Дата		Виды, формы контроля	Электронные (цифровые) образовательные ресурсы
		всего	к/р	пр/р	по плану	по факту		
1.	Ябай һөйләү телмәре. Күләмәс. Шаяртыу.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
2.	Рәсми стиль.	1					Текущий, устный	https://bashkortsoft.ru/
3.	Эшлекле хат.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
4.	Доклад, сығыш яһау.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
5.	Оппоненттың проект яҡлауҙағы сығышы.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
6.	Очерк.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
7.	Әҙәби әҫәрҙәрҙә диалогтар.	1					Текущий, устный	https://bashkortsoft.ru/
8.	Текст и интертекст.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
9.	Афоризмдар.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
10.	Прецедент текстар.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
11.	Телмәр мәҙәниәте проблемаһы булараҡ сит тел һүҙҙәрен ҡулланыу.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
12.	Реклама тексы, уның тел һәм структур үҙенсәлектәре.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
13.	Хәҙерге заман уҡыусыларының телмәр хаталары.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya

14.	Тавтология.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
15.	Социаль селтәрҙәрҙә коммуникатив эшмәкәрлек.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
16.	Телефон аша аралашыуҙың структураһы.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
17.	Интонация һайлау.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
18.	Башҡорт һәм рус телдәрендә һөйләмдә һүҙ тәртибен сағыштырыу.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
19.	Фразеологик һүҙлек.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
20.	Омонимдар һүҙлеге. Синонимдар һүҙлеге. Антонимдар һүҙлеге.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
21.	Кеше исемдәре һүҙлеге.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
22.	Топонимик һүҙлек.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
23.	Сингармонизм законы.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
24.	Ирен гармонияһы.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
25.	Аңҡау гармонияһы.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
26.	Алғы рәт гармонияһы. Артҡы рәт гармонияһы.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
27.	Диалектизм.	1					Текущий, устный	https://balalar.org/
28.	Башҡорт теленең ерле һөйләш үҙенсәлектәре.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
29.	Проектты яҡлау. Сығыш яһау.	1	1				Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
30.	Теҙмә ҡушма һөйләм.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
31.	Теркәүесле һәм теркәүесһеҙ ҡушма һөйләм.	1					Текущий, устный	https://uchim-bashkirskij-yazyk.htm
32.	Эйәртеүле ҡушма һөйләм.	1					Текущий, устный	https://www.yaklass.ru/p/bashkirskiy_ya
33.	Эйәрсән ҡушма һөйләм төрҙәре.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/
34.	Башҡорт телендә ҡатмарлы синтаксик конструкциялар.	1					Текущий, устный	https://bashlang.ru/

ҠУШЫМТА

Ҡушымта 1

Уҡытыу-методик һәм мәғлүмәти ресурс менән тәьмин ителеше

Уҡытыу-методик әҙәбиәт

1. Хажин В.И., Вилданов А.Х., Аҡкужина Ф.А., Ҡарабаев М.И., Әминова З.Р. Башҡорт теле һәм әҙәбиәте. Уҡытыу рус телендә алып барылған дөйөм белем биреү ойошмаларының 5-се класы өсөн дәреслек. – Өфө: Китап, 2017. – 296 б.
2. Хажин В.И., Вилданов А.Х., Аҡкужина Ф.А., Ҡарабаев М.И., Әминова З.Р. Башҡорт теле һәм әҙәбиәте. Уҡытыу рус телендә алып барылған дөйөм белем биреү ойошмаларының 6-сы класы өсөн дәреслек. – Өфө: Китап, 2017. – 340 б.
3. Хажин В.И., Вилданов А.Х., Аҡкужина Ф.А., Ҡарабаев М.И., Әминова З.Р. Башҡорт теле һәм әҙәбиәте. Уҡытыу рус телендә алып барылған дөйөм белем биреү ойошмаларының 7-се класы өсөн дәреслек. – Өфө: Китап, 2017. – 296 б.
4. Хажин В.И., Вилданов А.Х., Аҡкужина Ф.А., Ҡарабаев М.И. Башҡорт теле һәм әҙәбиәте. Уҡытыу рус телендә алып барылған дөйөм белем биреү ойошмаларының 8-се класы өсөн дәреслек. – Өфө: Китап, 2017. – 280 б.
5. Хажин В.И., Вилданов А.Х., Аҡкужина Ф.А., Ҡарабаев М.И. Башҡорт теле һәм әҙәбиәте. Уҡытыу рус телендә алып барылған дөйөм белем биреү ойошмаларының 9-сы класы өсөн дәреслек. – Өфө: Китап, 2017. – 268 б.

Уҡыу ҡулланмалары

6. Ильмухаметов А. Г. Проектирование современного урока. – Уфа: Изд-во ИРО РБ, 2015. – 54 с.
7. Сафина Л. Х, Латыпова Р. М., Санъяров Ф. Б. Башкирский язык. Новый взгляд. – Уфа: Мир печати, 2021. – 94 с.

Һүҙлектәр

8. Азнагулов Р. Г. Башкирско-русский, русско-башкирский школьный словарь. – Уфа: Китап, 2018. – 608 с.
9. Саяхова Л. Г. Русско-башкирский иллюстрированный тематический словарь. – Уфа: Китап, 1998. – 303 с.

10. Саяхова Л. Г., Усманова М. Г. Русско-башкирский, башкирско-русский учебный словарь (с грамматическим приложением). – Уфа, Учебно-методический центр «Эдвис», 2011. – 265 с.

11. Саяхова Л. Г., Ураксин З. Г., Асадуллина Ф. Ф., Сахипова З. Г. Русско-башкирский учебный словарь. – Уфа: Китап, 2011. – 452 с.

Методик рекомендациялар

12. Габитова З. М. Формирование универсальной учебной деятельности на уроках башкирского языка. – Уфа: Изд-во ИРО РБ, 2013. – 36 с.

13. Габитова З. М. и др. Методические рекомендации по составлению рабочей программы. – Уфа: ИРО РБ, 2015. – 52 с.

Мәғлүмәти ресурс менән тәьмин ителеше

14. Башкирская энциклопедия // URL: http: www.bashenc.ru (дата обращения: 23.06.2022).

15. Башкирские народные сказки // URL: http://skazkoved.ru/index.php?fid=1&sid=49 (дата обращения: 23.06.2022).

16. Башкирское издательство «Китап» имени Зайнаб Биишевой // URL: http: www.kitap-ufa.ru (дата обращения: 23.06.2022).

17. Детский обучающий интернет-портал «Балалар» // URL: https://balalar.org/ (дата обращения: 23.06.2022).

18. Детско-юношеский телеканал «Тамыр» ГУП ТРК «Башкортостан» // URL: http: tv-rb.ru/ (дата обращения: 23.06.2022).

19. Информационный портал Республики Башкортостан // URL: https://www.bashkortostan.ru/ (дата обращения: 23.06.2022).

20. Культурный мир Башкортостана // URL: http: ebook.bashnl.ru (дата обращения: 23.06.2022).

21. Международная система дистанционного обучения башкирскому языку // URL: https: //region.bspu.ru/mod/page/view.php (дата обращения: 23.06.2022).

22. Мобильное приложение «Башкирский филворд» // URL: https://bashlang.ru (дата обращения: 23.06.2022).

23. Мобильное приложение «Самоучитель по башкирскому языку» // URL: https://play.google.com/store/apps/details?id=com.bashkirteacher&hl=ur&gl=US (дата обращения: 23.06.2022).

24. Русско-башкирский онлайн словарь // URL: http: huzlick.bashqort.com/ (дата обращения: 23.06.2022).

25. Самоучитель башкирского языка // URL: http: leph.bashedu.ru/publications/samouchitel.pdf (дата обращения: 23.06.2022).

Ҡушымта 2

Проект һәм тикшеренеү эштәренең яҡынса темалары

1. Башҡорт телендә кеше холҡон сағылдырған фразеологик берәмектәр.
2. Тыуған яғымдың топонимяһы: структур һәм этимологик анализ.
3. “Ат” һүҙе ҡулланылған башҡорт халыҡ мәҡәлдәре һәм әйтемдәре.
4. Хайуан атамалары ҡулланылған фразеологик берәмектәр.
5. Минең класс антропонимияһы: семантик һәм генеалогик анализ.
6. Хәҙерге башҡорт телендә ғәрәп һүҙҙәренең лексик-тематик төркөмдәре.
7. Минең район гидрономияһы.
8. Мостай Кәримдең “Оҙон-оҙаҡ бала саҡ” повесында бирелгән фразеологизмдар.
9. Дауыт Юлтыйҙың “Ҡан” романында иҫкергән һүҙҙәр.
10. Башҡорт ҡатын-ҡыҙҙарының милли кейеме.
11. Башҡорттарҙың милли һуғыш ҡоралы: уҡ һәм ян.